

علم النحو

(الفية ابن مالك ترجمهسى)

ناشر و مترجم: ملكس امانى عطاء الله عبيد اللين.

قزان
مطبعة كريميه
۱۹۰۷

Казань.
Типография „Братья Каримовы“
1907

جواب

سوال

نمازنگ ركن لرى | نمازنگ ركن لرى
نيچه نرسالر | نحر يمه دير لر .

ايكنچى : قيام يعنى آياق اوزره تور مق .

اوچنچى : قرائت يعنى قر آندن بر

اوزون ، يا اوچ قسقه آيتنى او قومق

دور تنچى : ركوع .

بشنچى : ايكي سجده قيلمق .

آلتنچى : نمازنگ آخرنده تشهد او قورلق

وقت قدر اولطرب تور مق .

ایسا کتاب تملیک است عبد الملک ساد رفیقہ

برہاسی ۱۵۵ لھج

فہرست کتب

علم النحو

(الفیة ابن مالک ترجمہسی)

محمد حار

مترجم: ملکس امامی عطاء اللہ عبید اللین

قزان
مطبعہ کریمیہ

۱۹۰۷ سنہ

КАЗАНЬ.
Теографія Т-го Д-ма Братья КАРИМОВЫ.
1907.

ئۇلاد گۈزۈپېسى

www.ewlat.org

www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازىلار ئامبىرى

مترجم دن بر ایکی سوز:

هر لسان نك تحصيلی ایچون لازم اولان صرف ونحو قاعده لری، جهانك ایكی
اول مسلمانلر طرفندن وضع وترتیب اولنمشدر.

عربلر؛ علم صرف، علم نحو، عام بلاغت تحصیلنه مسلمان اولدیقلری کونندن
بیرو مجبور اولدیلر. زیرا سعاده دنیویه و اخروییه نی موجب اولان (قرآن عظیم
الشأن) نی آکلامق و بیلمک فنون مذکوره قواعدندن باشقه ممکن دگلدر.

قواعد نحوییه نی، اولاً حضرة علی کرم الله وجهه وضع و اختراع ایدوب (ابوالا-
سود اللیلی) حضرتلرینه: اقسام کلمه، فعل تعجب، اسم ظاهر و ضمیر، اسم اشاره،
و بر قدر اعراب تعلیم ایدوب صکره «انح هذا النحو یا اباالاسود» دیه بیورمشدر.
بنام علیه بو علمه (علم النحو) دیملردر.

ابوالاسود دن (۱) میمون الاقرن، عنبسة الفیل، یحی بن یعمر، عطاء بن ابی الا-
سود، ابوالحرث نام ذاتلر اخذ و تعلم ایتمشلردر؛ بونلردن صکره: عبد الله بن ابی
اسحق، عیسی بن عمر، ابو عمر بن العلاء، خلیل بن احمد، امام سبویه، کسائی،
ابوالحسن الاخفش، امام فراء، صالح الجرعی، بکر المازنی، امام مبرد، ابو اسحق،
ابن السراج، ابن درستویه، ابن مبرمان، ابو علی الفارسی، السیرافی، علی الرومانی،
ذاتلر بر برینی متعاقب کله رک تبیین قواعد، و تکثیر مسائل قیلوب فن نحو ده
فوق العاده کوب کذب و رسائل تألیف ایتمشلردر. و بو جمله دن مولانا (الشیخ ابو
عبد الله جمال الدین ابن مالک) حضرتلرینک الفیه نام رساله سی باشقه نحو کتاب
لری آراسنده «کالشمس بین النجوم» اولمغله علماء کرام رحمهم الله بو الفیه یسه
یتیش (۷۰) دن زیاده (۲) شروح و خواش باغلامشدر، والی یومنا هذا الفیه نی ضبط
و حفظ ایدوب کلمشلردر، بو زمانده هم عربستانده (خصوصاً ارض مصرده) و داغستانده
اولان علماء کرام و مدرسین عظام آراسنده الفیه نی اوقومق و اوقوتوق، حفظ قیلوق،
مطالعه سینده اهتمام ایتمک بک شاعردر.

(۱) خالد الازهري نك تصریح نام کتابندن کوچرولدی. مترجم.
(۲) نقطه کشف الظلورده مذکورلری شومنداردر. مترجم.

تاعسف اولنورکه: شو درجه قدری عالی، و شانی رفیع، و فن نحو ده مثلی
کورولماش شو الفیه کنایی، بو کونه چاقلی بزم روسیه علماسی آراسنده اصلا
شاع اولمامشدر حتی اسمنی ایشیتیمیان و بیلمیان عالم لریه ز دخی آزدگلدرلر!
بناء علیه بن فقیر، روسیه ده الفیه انتشارینی هوس ایدوب ابناء وطنه خد
مت نیت خیریه سیله، شو الفیه نی آنا دیلمزه ترجمه ایتمدم.

و ترجمه ده، استشهاد ایچون ایراد اولنان ابیات عربیه نك (معانیسنی حل
ایچون متعلمین مشقت چک مسونلر دیه شو ابیاتنك) شرحنی دخی ترجمه آخرنک
شواهد الابیات ترجمه سنده بیان ایتمدم. و قارئین کرامه سهل اولسون ایچون عروض
و نحو فنلرینه تطبیقا (الفیه یه) حرکات و سکنات قویدم.

بو دفعه، ترجمه مزنگی جزء اولنی طبع و نشر ایدوب مرکز مندرجاتی: (۱۱۲)
عدد الفیه بیتمی ترجمه سی و (۴۷) عدد شواهد الابیات ترجمه سنندن عبارتدر.
مدرسین عظام و معلمین کرام حضرتلریمز آراسنده مقبول اولورسه مدرسه لره
قبول ایدیلنورسه قالغان جزئلری دخی عنقریب طبع و نشر اولنسه کرهک والله الموفق.
عطاء الله.

بسم الله الرحمن الرحيم
...
(مقدمة)

الفیه: علم نعوذہ مکئ بیت اولدیغندن الفیه نسبت ایدوب (الفیه) دیه شهرة اولمشدر. اما ناظم رح کنفوس بورساله سنده (الكافية الشافية في النحو) نام منظوم کتابندن خلاصه سنی جمع ایندیکندن بونی (الخلاصة) دیه آتامشدر، ورساله آخرنک ۱۰۰۰ نچی بیتده:
«أحصى من الكافية الخلاصة * كما أفض غنى بلا خاصة» دیه بیورمشدر.
الفیه نك محرر وناظمی: ابن مالك دیو معروف ذاترکه اسمی: محمد بن عبدالله بن مالك، کنیه سی ابو عبدالله، ولقبی جمال الدین در.
اندلس (اسپانیا) مملکتنده جیان نام شهرده ۵۹۷ نچی بیله توغمش در.
عالم، عامل، ورع بر ذات اولوب (الامام النوروی) کبی کوب اولوغ ذاتلره استاذ اولمشدر. ۷۵ یاشنده اولدیغی حالده ۶۷۲ نچی بیله دمشق (شام) ده وفات ایندمشدر
قدس الله سره.

بسم الله الرحمن الرحيم

- (١) قال محمد هو ابن مالك * احمد ربي الله خير مالك
ایندی، بو کتابده مذکور سوزلرنک جمع سنی محمد که اول ابن مالک در. حمد ایقام ربمغه، اللهغه، مدح قیلام خیر مالکسی. یعنی الله تعالی نی.
- (٢) مصليا على الرسول المصطفى * واليه المستكملين الشرفا
الله تعالی دن رحمتینی صورغانم حالده مختار بیغمبرکه. دخی اول بیغمبرنک اقرار بنده که آنار (بیغمبرکه متابعه سبیلی) اولوغلقنی کامل قیلمشدر در.
- (٣) واستعين الله في () الفیه * مقاصد النحو بها محويه
الله تعالی دن یاردم طلب ایدرم الفیه نی نظم اوزرینه، صفة الفیه بوکه نعوذک مقصود لری اول الفیه ده جیولمشدر. یعنی علم نعوذک مهم مسئله لرینی جامع اولان، بهر رجزدن مک بیتنی نظم قیلماغه الله تعالی دن اعانه طلب ایدرم.
- (٤) تقرب الاقصى بلفظ موجز * وتبسط البذل بوعد منجز
اول الفیه فهم که باقین قیلور براق معنی لرنی مختصر لفظ ایسه، واسع قیلور ویرمکش وعد منجز ایله. ایضاح: الفیه نك لفظی مختصر وموجز اولسه ده، فهم دن براق اولان معنالر نی فهم که باقین قیلور. وشو الفیه، معنالر نی کوب بیروور (معانی

(١) استعانة لفظی نك مستعان علیه اوزرینه تدبیرسی، فقط «علی» لفظی ایله اولدیغندن (والله المستعان علی مانفون کبی) بو بیتده کی «فی» حرفی «علی» معنا سنده اولوب، «علی» نظم قسیده الفیه من بحر الرجز» تقدیرده اولدر. مترجم.

كثيره في افاده قيلور ديمكدر) و بوبو معنارني كوب بيروور» ديوقيلمش وعدمز: منجزور و فاقيلندش و عددور. زيرا الفيه كه التفات ايدلسه الفاظي تصور ايدلسه، كوب معنار مفهوم و مستفاد اوله در.

(٥) و تقضى رضا بغير سخط * فائفة الفية ابن معطى (١)

الفية نك ناظمى الله تعالىين طلب قيلادر غضب دن خالص اولان رضاني. و بوبو الفيه: (كثرة احكام جهتنين) ابن معطى الفيه سينه فاقى در.

(٦) وهو بسبق جائز تفضيلا * مستوجب ثنائى الجهيلا

ابن معطى زمانا بكا سابق اولمق سببلى فضل و آرتقلىقى جامع در. و منوم كور كم مسدديه مستحق در، زيرا سلفلر خلفلر نك ثنا و مدح لورينه مستحق درلر.

(٧) والله يقضى بهبات و ابرة * لي وله في درجات الاخرة

الله تعالى مكم قياسه ايدى تام اولان بخشيش و احسان ايله، بكا هم ابن معطى غه آخرة دره جه لرنده. يعنى دار آخرته مراتب سعادتك.

(الكلام وما يتالف منه)

(٨) كلامنا لفظ مفيد كاستقيم * واسم، و فعل، ثم حرف الكلم.

بز نحويون طائفه سنك كلامى: فائده تامه في مفيد اولان لفظ در. مثالى استقم كيدر. كاهه ار اسم، فعل، هم حرف در. ايضاح: نحوون قاشنك كلام: فائده تامه في مفيد اولان لفظ مركب در. فائده تامه في افاده قيليق، مركب اسنادى اولمق ايله حاصل اولور. مثالى استقم كيبى. بو لفظ فعل امر ايله فاعل مستنردن مركب اولوب استقامة قيلغل ديمكدر. اما خط، رمز، اشاره كيبى لفظ اولميان شيلر، زيد، عهر، بكر كيبى مركب اولميان لفظلر، الحيوان الناطق، غلام زيد كيبى مركب غير تام لر كلام اولمازلر. و بو كلام ديديكه ز كاهه لر دن مركب در كلمات ثلثه ايسه: اسم، فعل، حرف درلر.

(٧) الشيخ زين الدين يحيى بن عبد المعطى التجوى ٥٦٤ سنة هجرية ده توفى و ٥٩٩ سنة سنه قاهره ده وفات ايشدر. الفيه سنى «الدره الالفية» ديه تسيه ايشدر، مطلع سى شوبله در: يقول راجى ربه العفور * يحيى بن معطى بن عبد النور. مترجم.

(٩) واحده كلمة و القول عم * وكلمة بها كلام قد يؤم.

كلم لفظي نك واحد و مفردى «كلمة» لفظيدر. قول لفظى ايسه كلمه، كلم، كلام، لفظلر ندين عام در. و بعضا كلمه لفظى ايلان كلام قصد ايديلنور. ايضاح: كلم لفظى اسم جنس جمعى در كه تعريفى مادل على اكثر من اثنين و فرق بينه و بين واحد بالناء. (شونداق لفظكده ايكى دن زياده به دلالت قيلور و شو لفظ ايله واحد آراسنك فرق تا ايله اولور تادن باشقه اولورسه اسم جنس جمعى اولور تا ايله اولورسه مفرد اولور) مثالى تمر كيبى ايكيدن زياده خرماغه اطلاق ايدرلر تهره ديه يالغز بر خرماغه اطلاق ايدرلر. كذلك كلم ديه ايكيدن زياده اولان كلمه به اطلاق ايدرلر كلمه (١) ديه يالغز بر كلمه به اطلاق ايدرلر. و بو كلمه، كلم، كلام لفظلرى قول لفظينه نسبتا خاص مطلق درلر قول لفظى ايسه عام مطلق در زيرا قول تعريفى لفظ دال على معنى (معنايه دال اولان لفظلر) كه بو تعريف كلمه، كلم، كلام دن هر قايسنه صادق در بناء عليه هر لفظه كلمه كلم كلام متحقق اولورسه قول متحق اولور اما قول متحق اولان هر لفظه كلمه كلم كلام نك تحققى لازم دگلدر نكليم (غلام زيد) لفظى معنايه دال لفظ اولديغندن قول در. اما مفرد اولمديغندن كلمه دگلدر. فائده تامه في مفيد اولماديغندن كلام دضى دگلدر. ايكى دن آرتق لفظ اولمديغندن كلم دضى دگلدر. مذكور (كلمه) لفظى ايله بعضا كلام دن تعبير ايدرلر يعنى كاهه اطلاق ايدرلر مثلا: «لا اله الا الله» لفظى واقع ده كلام در كه كلمة الاخلاص، كلمة التوحيد ديه تعبير اولنمشدر. كذلك «رب ارجعوني لعلى اعمل صالحا فيما تركت» قولى كلام در مع ذلك قرآنده «انها كلمة» ديه تعبير اولنمشدر.

(١٠) بالجور، والتقوين، والندا، وال * و مسند، للاسم تمييز حاصل.

جر، تنوين، ندا، حرف تعريف، اسنا داليه سببلى حاصل اولان تمييز اسه گه بولغوچيدر. ايضاح: اسم نك خاصه لورى فعل حرفدن ممتاز اولان علامتلى بونلر در: انجى جردر بو جر حرف جر سببلى يا اضافه سببلى يا تبعية سببلى اولادر

(١) كلمة تعريفى: «لفظ وضع ليعنى مفرد» معنای مفرد اوزريه موضوع اولان لفظدر كه زمانه مقارن معنايه بنفسه دال اولورسه فعل اولور، زمانه غير مقارن معنايه بنفسه دال اولورسه اسم اولور، معنايه دلالتى غير سببلى اولورسه حرف اولور. مترجم.

(مررت بـ غلام زيد الفاضل) كى بو مثالده غلام حرف جر سببلى ، زيد اضافه سببلى ، الفاضل لفظى زيدكه تابع وصف اولمق سببلى مجروردر. (۲) تنوين نك لحوقيدر زيد، رجل (* كپيلر. (۳) يا اياها كى حروف ندا ايله منادى اولمقدرد يا زيد كى، (۴) حرف تعريف نك لحوقيدر الرجل كى (۵) مسند اليه اولمق در زيد قائم مثالده اولان زيد كى.

(۱۱) بِتَأْفَعْلَتِ وَأَتَتْ وَيَا أَفْعَلِي * وَنُونِ أَقْبَلْنَ فِعْلًا يَنْجَلِي.

فعلت تاس، اتت تاس، افعلت ياس، اقبلن نونى ايله فعل ظاهر اولادر اسم و حرفتن ممتاز اوله در. ايضاح: فعل نك خواص بونلردر: ۱ تاء مخاطبه و تاء تكلم نك لحوقى فعلت فعلت كى لر. ۲ تاء تانيث ساكنه نك لحوقيدر فعلت اتت كى لر. ۳ ياء مخاطبه نك لحوقيدر افعلت تفعلين اضربى تضرين كپيلر. ۴ نون توكيد مثقاله نك لحوقيدر افعلت تفعلى، اقبلن هل تقبلن كپيلر. ياكه نون توكيد مخففه نك لحوقيدر افعلت اضربن كپيلر.

(۱۲) سِوَاهِمَا الْحَرْفِ كَهْلٍ، وَفِي، وَلَمْ * فِعْلٌ مُضَارِعٌ يَلِي لَمْ كَيْشَم.

اسم و فعلگه باشقه اولان كلمه حرف در هل، فى، لم كپيلر. فعل مضارع لم حرفينه مقارن اوله در يشم كى (اسنارخوش بوينى ديمكدر). ايضاح: حرفيه علامتى: كلمه نك اسم علامتلىرى هم فعل علامتلىرىنى عدم قبولى در مثالى هل فى لم كپيلردر. بونلردن فى حرفى اسمگه مختص، لم حرفى فعلگه مختص، هل حرفى اسم فعل آرا- سنده مشتركدر. فعل مضارع نك خاصه س: يعنى فعل ماضى ايله فعل امر دن ممتاز اولان علامتى لم حرفينه مقارن اولمقدرد، يضرب يشم كپيلر لم حرفينه مقارن ولم حرفى ايله نفى ايدلسه لر لم يضرب لم يشم اولورار.

(۱۳) وَمَاضِي الْأَفْعَالِ بِالْقَامِزِ وَسِمًا * بِالنُّونِ فِعْلُ الْأَمْرِ أَنْ أَمَرَ فَهَم.

فعل نك ماضى سنى تا ايله آبرغل. و نون توكيد ايله علامتله فعل امرنى اكر طلب معناس مفهوم اولورسه. ايضاح: فعل ماضى نك خاصه س: مضارع ايله امر دن ممتاز اولان علامتى بوقاربده مذكور تاء فاعل و تاء تانيث ساكنه در ضربت، ضربت كپيلر. (۵) تنوينك تعريف و اسمى ترجمه آخونده مذكوردر. مترجم.

فعل امر نك خاصه س مضارع ايله ماضى دن ممتاز اولان علامتى: نون توكيد نك لحوقى و طلب معناس نك مفهوم اولماقيدر اضربن اضربن كپيلر.

(۱۴) وَالْأَمْرُ أَنْ لَمْ يَكِ لِلنُّونِ مَحَلٌّ * فِيهِ هُوَ اسْمٌ، نَحْوُ صَدُو حَيْهَل.

طلب معناسنه دال اولان لفظده نون توكيد ايچون محل اولموزه اولمق فعل امر اولماز بلكه اسم فعل اولور مثالى (صه) كى اسكت معناسنده (حيهل) كى اقبل، قتم، عجل معناسنده در. ايضاح: بر لفظ، طلب معناسنه دال اولوب نون توكيدنى قابل اولورسه فعل امر اولور اضربن كى اما طلب معناسنه دال اولوب نون توكيدنى قابل اولماز ايسه فعل امر اولماز بلكه اسم فعل اولور، صه، حيهل لفظلىرى كى بونلر امر معناسنده در لکن نون توكيدنى قابل دگلر لر زيرا صهن، حيهلن ديمزلر. كذلك بر لفظ، نون توكيدنى قابل اولوب طلب معناسنه دال اولماز ايسه اول لفظ هم فعل امر اولماز بلكه فعل مضارع اولور هل تضرين كى.

(المعرب والمبني)

(۱۵) وَالْأَسْمُ مِنْهُ مَعْرَبٌ وَمَبْنِيٌّ * لِشَبْهِهِ مِنَ الْحُرُوفِ مَدْنِيٌّ.

اسم افرادندن بعضيسى معرب بعضيسى مبني در. مبني اولماقنى اسمنى حرفى كه ياقين قيلغوچى شبه (اوغشاملق) ايچوندر.

(۱۶) كَالشَّبْهِ الْوَضْعِيِّ فِي أَسْمَى جَمْتَنَا * وَالْمَعْنَوِيِّ فِي مَتَى وَفِي هُنَا،

مذكور شبه؛ جمتنا جمله سنك ايكن اسمنده (ت، ناضميرلرنك) اولان شبه وضعى كپيدر، دضى متى، هنا كلمه لرنده اولان شبه معنوى كى در.

(۱۷) وَكَفَيَا بَةِ عَنِ الْفَعْلِ بِلَا * تَاءٌ ثَرٌّ. وَكَافَتْقَارِ أَصْلًا.

دضى عامل ايله متأثر اولماينچه عمله فعلدن نائب اولمق كپيدر. دضى مؤصل لازم اولان احتياج كپيدر. ايضاح: اسم ايكى قسم اولوب برى معرب ديگرى مبني در، زيرا اسم شبه قوى (حرفكه ياقين قيلغوچى شبه) ايلان حرفكه مشابه اولماز ايسه معرب اولور، شبه قوى ايله حرفكه مشابه اولورسه مبني اولور مبني اولمق، فقط حرفكه مشابهة سببلى اولور.

و ب و شبه قوی (۴) نوع در آنچه شبه رضی در که: اسم بر حرف هجاءه با یکی حرف هجاءه موضوع اولمق در (جئتنا) لفظند اولان ت، ناضمیرلری کبیدر زیرا (ت) ضمیری بر حرفی اولوب حرفی احادیه دن بآء جر، لام جر، واو عاطفه، فآء عاطفه کبی حرفله مشابه در (نا) ضمیری یکی حرفی اولوب حرف ثنائی اولان قد، عن، بل کبی حرفله مشابه در.

۲ آنچه شبه معنوی در که: اسم ننگ بر معنای حرفینی متضمن اولماقیدر. مثالی متی کبیدر زیرا متی کلمه سی (متی تقوم؟) کبی استغهام ایچون کلورسه همزه استفهام معناسنی متضمن در. (متی نقم اقم) کبی شرطیه ایچون کلورسه ان شرطیه معناسنی متضمن در. دخی (هنا) کبیدر زیرا بو کلمه اسم اشاره در اسماء اشاره لرننگ کافه سی اشاره معناسنی متضمن در اشاره ایسه مشیر ابله مشارالیه آراسنگ نسبة اولدیغندن غیر مستقل بالفهومیة اولان بر معنای حرفیدر.

۳ آنچه شبه استعمالی در شبه فی النیابة دخی دیرلر که: فعلنن نائب اولمقده اسم ننگ حرفکه مشابه اولمقی و حرف کبی مستعمل اولماقیدر. مثالی اسماً افعال کبیدر زیرا اسماء افعال فعللردن نائب اولوب عمل قیلورلر و کندولری معمول اولمازلر (اسماء افعال علی الاصح لا عمل لها من الاعرابدر) ننکیم (لیت) حرفی اتمنی فعللندن (لعل) حرفی اترجی فعللندن نائب اولوب عمل قیلمشلر. و کندولری عامل ایله معمول اولمامشدر.

و بالجمله اسماء افعال مبنی در (نیابة عن الفعل بلا تأثر) وصفنده لیت لعل کبی حرفله مشابه اولدیقلرندن. «فائدة» (ضرباً زیداً) مثالنده ضرب مصدری فعل امر اولان (اضرب) عملنی قیلمشدر و اضرب فعللندن نائب اولمشدر لکن شو مصدر کندوسی عامل ایله متأثردر زیرا مقدرده اولان اضرب فعلی ایله منصوب اولمشدر بناء علیه مبنی اولمامشدر. ناظم رحننگ (بلا تأثر) دیدیکی شو مصدرن اغترازدر.

۴ آنچه شبه افتقاری در که: اسم ننگ بر جملهیه احتیاج لازم ایله محتاج اولماقیدر، مثالی النبی، التی، اذ، اذا، حیث کبی اسملردر. بونلر مبنی اولورلر احتیاج لازم ایله جملهیه محتاج اولمقده حرفکه مشابه اولوب ننکیم حرف، معناسنی کاملاً افادهده جملهیه محتاجدر. كذلك النبی التی کبی اسم موصوللر صله اولان جملهیه دائماً محتاج درلر، اذ، اذا، حیث کبی اسملر لازمی الاضافة الی الجمل اولدیقلرندن

مضای الیه اولان جملهیه دائماً محتاج درلر. اما بر اسم احتیاج لازم ایله مفردده محتاج اولورسه (جملهیه احتیاج ده حرفکه مشابه تامه سی اولمادیغندن) مبنی اولماز مثلاً (جلست عند زید) مثالنده عند لفظی معرب و منصوب علی الظرفیه در. كذلك جملهیه، فقط احتیاج عارض ایله محتاج اولان اسم هم مبنی اولماز مثلاً (یوم) لفظی کبی زیرا بو لفظ «هذا یوم ینفع الصادقین» آیتنده مضای اولدیغندن ینفع جمله سینه محتاج اولسه ده «هذا یوم مبارک، سرت یوما» کبی مقطوع عن الاضافة اولان صورتارده مضای الیه اولان جملهیه احتیاجی یوقدر. وبالجملة: اضافه سی لازمی اولمادیغندن مضای الیه اولان جملهیه احتیاجی هم لازمی دگلدر بناء علیه یوم لفظی مبنی دگلدر (۱) معرب در.

(۱۸) و معرب الاسماء ما قد سلماً * من شبه الحرفی . کارض و سما .

اسملرننگ معرب شونداق اسم که: حرفکه اوخشامقدن سالم وبری اولور؛ مثالی ارض، سما لفظلری کبی. ایضاح: اسم شبه قوی ایله حرفکه مشابه اولماز ایسه معرب اولور. و بو معرب ایکن نوع در صحیح الاخر اولوب اعرابی لفظی اولور زید، ارض لفظلری کبی. ۲ معتدل الاخر اولوب اعراب تقدیری اولور عصا، سما (۳) لفظلری کبی.

(۱۹) و فعل امر و مضی بنیا * و اعر بوا مضارعاً ان عریا

(۲۰) من نون توکید مباشر * و من نون انات کیر عن من فتن

فعل امر دخی فعل ماضی مبنی قیلوندیلر. عربلر فعل مضارع فی معرب قیلدیلر. بر تقدیر متصل اولان نون توکیددن دخی نون جمع انات دن عاری اولورسه. مثالی (۳) یر عن من فتن کبیدر. ایضاح: فعل، دخی اسم کبی ایکن نوع اولوب

(۱) یوم لفظی مبنی دیانلر هم واردر اضافه بچینه ۴۱ نجی بیته باق!

(۲) سما لفظی اسم ده برافتدر. اسم لفظنده ۱۸ لغت واردر شویقله بیان ایدر:

سم سمة اسم سمة کذا سما . سما بثلاث لاول کما. یعنی شو ۶ کلمه ننگ اولگی حرفلری ضم و تح و کسر حرکتلری ایله تلفظ ایدلر ۱۸ لغت حاصل اولور بونلر هر قابوسی اسم لفظنده اولان لغتلردر. مترجم

(۳) النسوة یر عن من فتن یون (قادینلر قورقودرلر اوزلریله مفتون آدمی) قولده اولان (یر عن)

فعلی: نون جمع انات سبیلی سکونه مبنی اولان فعل مضارعنک متایدر. یر عن اصلده یقولن و زننده اولوب یروعن در. مترجم

بعضیسی معرب بعضیسی مبنی در. مبنی اولان فعللر ایکیدر ۱نچ فعل امردر
آخری سکونه مبنیدر (۱) اضرِبْ کبی. ۲نچ فعل ماضیدر آخری فتحهیه مبنی در
ضرب کبی (مگر واو جمع لاحق اولورسه ضمهیه مبنی اولور ضربوا کبی ضیدر
مرفوع متحرک لاحق اولورسه سکونه مبنی اولور ضربتْ ضربنا کبی.)

معرب اولان فعل: فعل مضارع درکه رفع، نصب، جزم اعرابلریله معرب اولور
یضرب، لن یضرب، لم یضرب کبی. وبو فعل مضارع ننگ معرب اولماقی ایچون
نون توکید مباشر (متصل) دن دخی نون جمع انات دن خالی و عاری اولمق شرط
در، زیبرا نون توکید مباشر لاحق اولورسه فعل مضارع فتحهیه مبنی اولور. هل
یضربن کبی. نون جمع انات لاحق اولورسه سکونه مبنی اولور یضربن، یرعن کبیلر.

اما فعل مضارع غه نون توکید لاحق اولوب شون نون، غیر مباشر (نون ایله فعل مضارع
آراسنده فاصله بر حرف) اولورسه فعل مضارع، مبنی اولاماز بلکه معرب اولور.

مثلا: هل تضربان یا زیدان، هل تضربن یا زیدون، هل تضربن یا هند مثال.
لرنده اولان فعل مضارع لر معربدر اعرابلری نون مقدره در (۲) زیبرا بولر هل
تضربانن، هل تضربونن، هل تضربینن اولمشلدر صکره نونات ثلثة ننگ توالیسی

مکروه اولدیغندن اعراب نونی حذف ایدلمش والتقاء ساکنین اولدیغندن
تضربون دن واونی، تضربین دن یانی حذف قیلمشلرده هل تضربان، هل تضربن،
هل تضربن اولمشلر قالمشلر ونون مقدره ایله معرب اولمشلدر. وبالجملة: فعل
مضارع که نون توکید لاحق اولوب شول نون مباشر (نوتاش) اولورسه فعل مضارع،

مبنی اولور (۳) اما مباشر اولمزسه، یعنی نون توکید ایله فعل مضارع آراسنده
فاصله بر حرف اولورسه، یا که اصلانون توکید لاحق اولمزسه فعل مضارع، معرب اولور.

(۱) فعل امر ننگ مبنی اولماقی بصریون مذهیدر اما کوفیون مذهبنده فعل امر جزم اعراب ایله معربدر.
مثلا اضرِبْ اصله. اضرِبْ اولوب مقدر لام امر سیلی مجزومدر. مترجم. (۲) یفعلان تفعلان،
یفعلون تفعلون تفعلین صیغه لرنده رفع علامتی ثبوت نوندر نصب و جزم علامتی سقوط نوندر ۴۴ نچی بیته باقی!

(۳) ضابطه: یضرب کبی ضمه ایله مرفوع اولان فعل مضارع که نون توکید لاحق اولورسه حرکهیه
مبنی اولور هل یضربن کبی. اما نون ایله مرفوع فعل مضارع که نون توکید لاحق اولورسه مبنی اولماز
بلکه معرب اولور هل تضربان کبی. شوضابطه مبنی علامته اشدونی وضع قیامش وفاضل سجاعی نظم
قیلمشدر: ماکان ذارفع بضمة اذا . آکدته بالنون قالنا خدا . واعربن ما یخون رفعا . وذاعن العرب
انی فاستما . امام اخفش قاشده نون توکید لاحق اولان فعل مضارع لر مباشر اولورسه ده اولمزسه ده مطلق مبنی در لر.

مبنی اولور هل یضربن کبی. اما نون ایله مرفوع فعل مضارع که نون توکید لاحق اولورسه مبنی اولماز
بلکه معرب اولور هل تضربان کبی. شوضابطه مبنی علامته اشدونی وضع قیامش وفاضل سجاعی نظم
قیلمشدر: ماکان ذارفع بضمة اذا . آکدته بالنون قالنا خدا . واعربن ما یخون رفعا . وذاعن العرب
انی فاستما . امام اخفش قاشده نون توکید لاحق اولان فعل مضارع لر مباشر اولورسه ده اولمزسه ده مطلق مبنی در لر.

(۲۱) وکل حرف مستحق للبناء * والاصل فی المبنی ان یسکنا.

(۲۲) ومنه ذوق فتح و ذوق کسر و ضم * کاین، امس، حیث، والساکن کم.

هر حرف بنایه مستحق در، مبنی ده اصل: تسکین قیلونمقدر، مبنی جهله سندندر
فتح صاحب، کسر صاحب، ضم صاحب، مثالی ابن، امس، حیث، کبیلدر. ساکن
اولان اسم؛ کمدر. ایضاح: حر و فلرننگ کلیسی مبنی در و بناده اصل سکوندر مع
ذلک اسم، بعضا حرکات ثلثه یه دخی مبنی اولادر ابن، امس، حیث کبیلر. سکونه
مبنی اولان اسم: (کم) کبیلدر.

(۲۳) والرفع والنصب اجعلن اعرابا * لاسم وفعل، نحو لن اهابا.

(۲۴) والاسم قد خصص بالجر، کما * قد خصص الفعل بان ینجز ما.

رفع و نصبی، اسم و فعله اعراب قیلعل (لن اهاب) کبی اهاب فعلی لن سیبلی
منصوبدر. اسم، جر ایله تخصیص ایدلدی. نینکیم، فعل، انجزام ایله تخصیص ایدیلدی
ایضاح: اعراب نوعلری: رفع، نصب، جر، جزم اولوب بونلردن رفع و نصب اسم
فعلده مشترکدر. اما جر اسم که مختص، جزم فعلیگه مختصدر. بناء علیه انواع اعراب
اسم ده: رفع نصب جر در. فعلده: رفع نصب جزمدر.

(۲۵) فارفع بضم، وانصب بفتح، وجر * کسرا کذکر الله عبده یسر

اسم و فعلتی، ضم ایله مرفوع، فتح ایله منصوب قیلعل، واسه مبنی کسره ایله مجرور
قیلعل. مثالی: ذکر الله عبده یسره (الله تعالی ننگ بندهنی ذکر قیلمقی شوبندهنی
شاد قیلور) قولی کبیلدر که (ذکر) لفظی ضمه ایله مرفوع، (الله) لفظی کسره ایله
مجرور، (عبده) لفظی فتحه ایله منصوب (یسر) فعلی ضمه ایله مرفوع اولمشدر.

(۲۶) واجزم بقتسکین، وغیر ما ذکر * ینوب، نحو جا اخو بنی نهر.

فعلتی جزملی قیلعل ساکن قیلمقی ایله (لم یضرب کبی). مذکور اعرابلره باشقه لر
شول اعرابلردن نایبدرار مثالی: جا اخو بنی نهر (بنو نهر قبیله سننگ برادرلری

کلدی) قولى کبیدرکه (اخ) لفظی، ضمہ نذک نائبی اولان واد ایلان معرب و مرفوع در (بنین) لفظی کسره نائبی اولان یا ایله مجرور در، و اضافہ سببلی فون ساقطا اولمشدر و بالجمله: اعراب بالحركات اصلدر، اعراب بالحروف فرعدر و نائبدر. کذلک جزم بالسکون اصلدر، جزم بسقوط النون فرع در و نائبدر.

(۲۷) **وَارْفَعِ بَوَاوٍ وَانصِبِنِ بِالْأَلِفِ * وَاجرِرْ بِبَاءٍ مَا مِنَ الْأَسْمَاءِ اصْصِفِ:**

واو ایله مرفوع، الف ایله منصوب، یا ایله مجرور قیلغل شونداق اسملرنی که بن آنلرنی ذکر قیلورم.

(۲۸) **مِنْ ذَاكَ ذُوَانِ صَحْبَةِ ابَانَا * وَالْفَمِّ حَيْثُ الْهَيْمِ مِنْهُ بَانَا**

شو اسملر جمله سنندندر (ذو) لفظی اگر (صحبة) معناسنی اظهار ایدورسه، دخی فم لفظی در اول لفظلر میم حرفی آیرولغان صورتده. ایضاح: اسم آوسته معتله نذک اعرابی حروفی ثلاثه ایله اولور، آنلردن ۱نجی سی (صاحب) معناسنده اولان (ذو) لفظیدر مثالی: جانی ذو مال، رأیت ذا مال، مررت بنی مال کبی. اما صاحب معناسنده اولمیان ذوگه ذوالطائیه (یعنی طائی لر قاشنده اسم موصول اولوب النبی معناسند، اولان ذو) درلر معرب اولاماز بلکه مبنی اولوب آخری احوال ثلاثه ده واد اولور: جانی ذوقام، رأیت ذوقام، مررت بن ذوقام کبی الذی قام معناسنددر. ۲نجی سی: فم لفظیدر بر تقدیر میم دن باشقه اولورسه هنافوه، رأیت فاه، نظرت الی فیه کبی. اما فم لفظی میم ایله اولورسه اعرابی حرکات ثلاثه ایله اولور: هذا فم، رأیت فم، نظرت الی فم کبی.

(۲۹) **أَبٌ، أَخٌ، خَمٌّ. كَذَاكَ وَهَنْ * وَالنَّقْصِ فِي هَذَا الْأَخِيرِ أَحْسَنُ.**

شو اسملر جمله سنندندر: اب، اخ، خم لفظلری کذلک هن لفظی، و بهن لفظندن نقص احسندر. ایضاح: اسم آوسته معتله نذک ۳نجی اب لفظیدر: جانی ابوه، رأیت اباه، مررت بابیه کبی. ۴نجی سی اخ لفظیدر: جانی اخوه، رأیت اخاه مررت باخیه کبی. ۵نجی سی خم لفظیدر: جانی خموها، رأیت خمها، مررت بخمیها کبی. ۶نجی سی هن لفظیدر: هنه هنوه، رأیت هناه، نظرت الی هنیه کبی. و بهن لفظی نذک اعرابی حروف ایله اولمق حسندر اما نقص (یعنی حروفی ثلاثه فی حنی قیلوب حرکات ثلاثه ایله معرب) قیلمق احسندر: هذا هنه، رأیت هنه، نظرت الی هنه کبی.

(۳۰) **وَفِي أَبٍ وَتَالِيِيهِ يَنْدِر * وَقَصْرَهَا مِنْ نَقْصِهَا مِنْ أَشْهَرِ**

اب لفظندن دخی ایکی تابعسنده (اخ خم لفظلرنده) نقص نادر در. و بواب، اخ، خم لفظلرینی قصر (احوال ثلاثه ده اعرابلرینی الف مقصوره ایله) قیلمق نقص قیلمق دن مشهور رکدر. ایضاح: اب، اخ، خم لفظلرنده سلغت وارد در: ۱نجی تمام در یعنی احوال ثلاثه ده اعرابلری حروفی ثلاثه ایله اولمق در: ابوه اباه ابیه، اخوه اخاه اخیه، خموها خمهاا خمیها کبی. بواتمام لغتی فصیحه و مشهوره در. ۳نجی قصر در یعنی احوال ثلاثه ده الف مقصوره ایله اولمق در: هذا اباه رأیت اباه و مررت باباه، هذا اخاه رأیت اخاه و مررت باخاه، هذا خمها رأیت خمها و مررت بخمها کبی. بولغه ثانیه (قصر لغتی) هم مشهوره در:

انَّ أَبَاهَا وَأَبَا أَبَاهَا * قَدْ بَلَّغَا فِي الْمَجْدِ غَايَتَاهَا. (۴) بیتنی شو لغته ثانیه بنه کلمشدر. ۳نجی نقص در یعنی احوال ثلاثه ده حرکات ثلاثه ایله اولمق در: هذا رأیت اباً و مررت باب، هذا اخ رأیت اخاه و مررت باخ، هذا خم رأیت خمها و مررت بخم کبی. بولغه ثالثه، نادره و غیر مشهوره در: بآه اَقْتَدَى عَدَى فِي الْكَرَمِ * وَمَنْ يُشَابِهْ أَبَهُ فَمَا ظَلَمَ. (۵) بیتنی شو لغته ثالثه، و نادره بنه کلمشدر.

(۳۱) **وَشَرَطَ ذَا الْأَعْرَابِ أَنْ يَضْفَنَ لِأَخِي * كَجَا أَخُو أَبِيكَ ذَا أَعْتَلَا**

اسماء سنه نذک شول حروفی ثلاثه ایله معرب اولمق نذک شرطی: یادن باشقه غه (بر اسم ظاهره یا ضمیره) مضاف اولمق در. مثالی جاء اخو ابیک ذاعتلأ، (آتا کذک برادری کلدی عالی اولدیغی حالده) قولى کبیدرکه (اخ) لفظی واد ایله مرفوع اوله رق جاء فعلینه فاعل اولوب اب لفظینه مضاف در. (اب) لفظی، مضاف الیه ویا ایله مجرور وکافی ضمیره مضاف در (ذا) لفظی، الف ایله منصوب جاء فعلندن حال و (اعتلاء) لفظینه مضاف در. اما اسم آوسته مضاف اوامزسه اعرابی حرکات لفظیه ایله اولور: هذا اخ، رأیت اخاه، ورت باخ کبی. بآء منکلمه مضاف اولورسه اعرابی حرکات تقدیری ایله اولور: هذا اخ رأیت اخی و مررت باخی کبی.

(۳۲) بِالْأَلْفِ أَرْفَعُ الْمُثْنِيَّ، وَكَلَّا إِذَا بِمِضْمِرٍ مُضَافًا وَصَلًا

(۳۳) كَلَّمْنَا كَذَلِكَ، اثْنَانِ وَاثْنَتَانِ * كَابْنَيْنِ وَابْنَتَيْنِ يَجْرِيَانِ

الف ایله مرفوع قیلغل مثنی فی (۱) دخی کلائی اکر اول کلا لفظی، مضای اوله رق مضموره توتاشدولسه. کلا لفظی، اوشنداق کلا کییلر. اثنان، اثنتان لفظلری: ابنان، اثنتان (بونلر حقیقه مثنی در) لفظلری کبی جاری اولورار. ایضاح: مثنی نلک اعرابی رفع حالنده الف اولور جائی مسلمان کبی. کذلک کلا کلاما لفظلری ضمیره مضای اولسه لر الف ایله مرفوع اولورار: جائی کلاهما وکلناهما کبی. اما اسم ظاهره مضای اولورسه لر اعرابلری احوال ثلاثه ده حرکات تقدیریه ایله اولور: جائی کلا الرجلین وکلنا المرأتین، رأیت کلا الرجلین وکلنا المرأتین، ومررت بکلا الرجلین وکلنا المرأتین کبی. کذلک اثنان، اثنتان، ثنتان لفظلری حقیقه مفرد اولسه لرده معنالی تشبیه معناسنداق اولدیقلرنده مثنی به (ابنان اثنتان کییلره) ملحق اولوب الف ایله مرفوع اولورلر هنان اثنان، هاتان اثنتان وثننتان کییلر.

(۳۴) وَتَخَلَّفَ الْيَا فِي جَمِيعِهَا الْأَلْفُ * جَرًّا وَنَصْبًا بَعْدَ فَتْحٍ قَدْ أَلْفِ

مذکور لرنلک جمیعسنده نصب جر حاللرنده یا، الفه خلف اولور فتح ماعلوف (۲)

(۱) متنی تعریفی: «لفظ دال علی اثنتین زیاده الف ونون اویاء ونون صالح التجرید وعطف یتله» (شونداق لفظکه: الف نون ویانون زیاده فی سبیلی ایکی که دلالة قیلور وشوز زیاده دن تجریده ومثلنی عطفه صالح اولوره) مسلمان مسلمین کییلر بونلر ایکی مسلمه دالدر هم تجریده صالحدرلر زیره مسلم دیک جائزدر دخی مثلنی عطفه صالحدر زیره مسلمه دالدر هم تجریده صالحدرلر زیره مسلم دیک الف نون زیاده فی سبیلی ایکی که دلالة قیلسه لرده لکن شوز زیاده دن تجریده صالح ایملر دریرا اثنت. کله کله دیک جائز اینز بنا علیه بونلر حقیقه مثنی اولورلر. شمس قدره تغلیبا اطلاق ایدیلن (قمرین) لفظی تجریده صالحدر زیره قمر دیک ممکندر لکن مثلنی عطفه صالح دگلدر زیره عطف ایدله قمر وشمس دینلور قمر وقمر دینلور. بنا علیه قمرین لفظی. بلکه تغلیب صورتلرنلک کافه سی حقیقه مثنی اولامازلر بلکه ملحقات مثنی دن اولورلر. مترجم.

(۲) فتح ماعلوف بندنه دیدکی: مثنی نلک رفع حالنده اعراب، الف اولوب ماقبلی دائما مفتوح اولدیغندن شونجه، رفع حالنده ماعلوف ومانوس اولمشدره صکره نصب جر حاللرنده الف مقامنه یا قائم اولور وفتح ماعلوف نلک بندنه اولور بنا علیه یانلک ماقبلی همان مفتوح اولور. وبالجملة: ماقبلی مفتوح اولان یا ایله اولور دیکدر. (فائده: مثنی فی علم ایدله. مثلا زیدان لفظنی بر رجله علم ایدله اعرابی حقه ایکی لغت وارددر: ۱ نجی اعرابی بحاله باقی اولوقدر. بولفته بناء جائی زیدان رأیت زیدین ومررت بزیدین درلر. ۲ نجی عمران لفظی حکمنده قیلوب اعرابی نون که ویرمکدر. علاوه ایله الف نون اولدیغندن غیر منصرف قیلقددر. مترجم.

بعندنه. ایضاح: مثنی نلک دخی کلا، کلا، اثنان، اثنتان لفظلری بیلک اعرابلری نصب جر حاللرنده ماقبلی مفتوح اولان یا ایله اولور: رأیت مسلمین مررت بمسلمین، رأیت کلیمها وکلنیهما، مررت بکلیمها، وکلنیهما، رأیت اذینین واثنتین، مررت باذینین واثنتین کییلر. (فائده) مثنی نلک اعرابی الف یا اولوق لغته نصبدر مشهوره در (مالغه نادره ده) (بنوالحرث بن کعب لفظنه) مثنی نلک اعرابی احوال نلغده الف در.

(۳۵) وَأَرْفَعُ يَوَاوُ وَيَا أَجْرًا وَأَنْصِبُ * سَالِمٌ جَمْعٌ عَامِرٌ وَمَذْنِبٌ

واد ایله مرفوع، یا ایله منصوب وجرور قیلغل عامر مذنب لفظلری بیلک جمع سالمربنی. ایضاح: الجمع المنکر السالم (۱) نلک اعرابی: رفع حالنده واد، نصب جر حاللرنده ماقبلی مکسور اولان بادر. جائی مسلمون رأیت مسلمین مررت بمسلمین کبی. شو جمع منکر سالمه جمع ایدیلن لفظ: بعضا اسم اولور (عامر) لفظی کبی، وبعضا صفة اولور (مذنب) لفظی کبی.

اسم اولورسه، جمع منکر سالمه جمع قیلوق نلک شرطی: منکر عاقله علم اولوب تآء نأیث دن وشرکیب دن خالی اولقددر. مثالی عامر کبی (اسم رجلدر) جمع بعندنه عامرون عامرین اولور. اما بر اسم، علم اولمزه (رجل) کبی، یامؤننه علم اولورسه (زینب) کبی، یاغیر عاقل اولان منکره علم اولورسه، اسم فوس اولان (لاحق) کبی، یا که تآء نأیث دن خالی اولمزه (طلحه) کبی، یا که ترکیب دن خالی اولمزه (سبویه) کبی بونلر واونون، یانون ایله جمع ایدلمزلر. مثلا: رجلون رجلین، زینبون زینبین، لاحقون لاحقین، طلحون طلحین، سبویون سبویین دیک.

۲ نجی عمران لفظی حکمنده قیلوب اعرابی نون که ویرمکدر و (دلمیه ایله الف نون اولدیغندن) غیر منصرف قیلقددر. بولفته نأیثیه بناء جائی زیدان، رأیت زیدان، مررت بزیدان درلر.

(۱) بوجمکه: الجمع علی حد المثنی، جمع السلامة لمدکر دخی درلر. تعریفی: «مادل علی اکثر من اثنتین زیاده واونون اویاء ونون» (واونون یا که یانون زیاده سی سبیلی ایکیدن زیاده فرده دال اولان لفظلر) مسلمون مسلمین کبی. ناظم رح نلک: «سالم جمع عامر ومذنب» قولنده ضروره دن ایچون صلی موصوفه اضافه ایدلش (جر دفاینه، فاسل رجل) ترکیبلری قیلقددر اصل: جمع سالم عامر ومذنب تقدیرنده در. عامر مذنب دیه ایکی مثال ذکر قیلدی: اسم وصفه اولان ایکی قسمه اشاره ایچولدر. اما جمعی نلک شرطلری ذکر قیلما دی: «ا کلاما بالمثال» قاعده سنه بانددر. مترجم.

تؤیلاد گورویسیسی
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
تؤیلاد گورویسیسی

جائز اولاماز . صفة اولورسه ، جمع منكر سالمه جمع قيلمق نكث شرطی : منكر عاقله صفة اولوب تآء تأنيث دن خالی اولمق ، دخی افعال فعلاء بابندن ، هم فعلان فعلی بابندن اولمق ، و تكثير تأنيث مستوی اولمق در . مثالی : (منذب) لفظی كی جمع بعدنده مننون ، مننبین اولور اما بر صفة : مؤنثه صفة اولورسه (حائض) كی ؛ ياكه منكر غير عاقله صفة اولورسه ، صفة فرس اولان (سابق) كی ، ياكه تآء تأنيث دن خالی اولمزه (علامة) كی ، ياكه افعال فعلاء بابندن (منكری افعال وزننده مؤنثی فعلی وزننده) اولورسه (احوار حمراء) كی ، ياكه فعلان فعلی بابندن (منكری فعلان مؤنثی فعلی وزننده) اولورسه (سكران سكری) كی ، ياكه تكثير تأنيث مستوی اولورسه (صبور ، جريح) لفظلری (بولفظلرده تكثير تأنيث مستوی در رجل صبور و جريح ، امرأة صبور و جريح درلر) كی ، بونلر واو نون يانون ايله جمع ايدلمزلر .

مثلا : حائضون حائضين ، سابقون سابقين ، علامون علامين ، احمرون احميرين ، سكرانون سكرانين ، صبورون صبورين ، جريحون جريحين ديمك جائز اولاماز .

(۳۶) وَشِبْهَ ذَيْنَ ، وَبِهِ عَشْرُونَ * وَبَابِهِ الْحَقُّ ، وَالْأَهْلُونَ

(۳۷) أَوْلُو ، وَعَالَمُونَ ، عَلَيُّونَا * وَأَرْضُونَ شَدَّ وَالسِّنُونَا

دخی شو عامر منذب لفظلرينه مشابه لفظلری واو ايله مرفوع ، يا ايله مجرور و منصوب قيلغل ، دخی عشرون لفظی و عشرون بابی (یعنی ثلاثون ، اربعون ، خمسون ، سنون ، سبعون ، ثمانون ، تسعون لفظلری) كذلك اهلون ، اولو ، عالمون ، علييون ، ارضون ، سنون لفظلری : شاذ اولديقلری حالده جمع منكر سالمه الحاق ايديلديلر . ايضاح : شروط سابقه في مستجمع اولان هر اسم : عامر لفظی كی جمع ايديلور مثلا : محمد ، ابراهيم لفظلری جمع قيلوب محمدون ، محمدين ، ابراهمون ابراهيمين ديمك جائزدر . كذلك شروط سابقه في مستجمع اولان هر صفة : منذب لفظی كی جمع ايديلور مثلا : افضل ، مسلم لفظلری جمع قيلوب افضلون افضلين ، مسلمون مسلمين ديمك جائزدر . اما عشرون لفظی و عشرون (۱) اخواتی ، اهلون ، اولو ، عالمون ، علييون ارضون ، سنون لفظلری :

(۱) و عشرون لفظی و اخواتی كافه سی قرآنده كمشدر : قال الله تعالى : وان منكم عشرون صابرون . وواعدنا موسى ثلاثين ليلة وامنناها بشرفتم ميقات ربه اربعين اية . فلبث فيهم الا خمسين عاما . فاطعام سنين مسكينا . ذرهما سبعون ذراعا . فاجلدوهم ثمانين جلدة . ان هذا اخي له تسع وتسعون نعجة . مترجم .

شروط سابقه مذکورہ فی بتماہ مستجمع اولديقلرندن من جهة القياس شاذ اولديلر . بناء عليه حقيقة جمع اولديلر بلكه فقط اعرابك جمع منكر سالمه الحاق ايديلديلر : عشرون عشرين ، ثلاثون ثلاثين ، تسعون تسعين ، اهلون اهلين ، اولو العلم ياولي الالباب ، عالمون عالمين ، علييون في عليين . ارضون ارضين ، سنون سنين كبيلا . معلوم اولنه شاذ ايكي نوع در : بری شاذ قياس در تعريف : « ما يخالف القياس والقاعدة » ديگری شاذ استعماليدر تعريف : « ماندر استعماله » مذکور لفظلرنكث شذوذی استعمال جهتندن دگلدر زيرا بونلر كثير الاستعمالدر ، بلكه شذوذی قياس جهتندر كه جمع لك ايچون وضع ايدلمش وقاعدك قيلنمش شرطلر تابولديغنندر زيرا بونلردن عشرون لفظی و بابی ، اسم جمع اولديقلرندن مفردلری اصلا كلمه مشدر (۱) و الحال واو نون يانون ايله جمع قيلمق نكث شرطی ، منكر عاقله علم يا صفة اولان مفردی اولمقدر . كذلك اصحاب معنى سنك اولان (اولو) كلمه سی نكث لفظلندن مفردی كلمه مشدر ، بلكه صاحب معنا سنده اولان (ذو) كلمه سنك جمع سينه اسم در . (عالمون) لفظی عالم لفظی نكث جمع سينه اسم در لفظلندن مفردی كلمه مشدر (۲) . (اهلون) لفظی حقيقة جمع در لکن مفردی اولان (اهل) منكر عاقله علمك صفتنده دگلدر ، بلكه رجل كی اسم جامددر . (ارضون) لفظی نكث مفردی هم اسم جامددر و مؤنث در (بدليل ارضة) وغير عاقلدر . كذلك سنون لفظی نكث مفردی (سنة) لفظی (۳) اسم جامددر دخی مؤنثدر وغير عاقلدر .

(۱) عشرون ثلاثون لفظلری حقيقة جمع اولدر اوج عشره دن عبارت اولان ثلاثون كه عشرون في اطلاق . و اوج ثلاثه دن عبارة اولان تسعیه ثلاثون في اطلاق جائز اولدر زيرا اوج كره مفرده جمع اطلاق ايديله در ، و الحال ۲۰ في ۳۰ و ۳۰ في ۴۰ في ۹۰ و اطلاق محالدر .

(۲) عالمون لفظی ، عالم نكث جمع سی دگلدر زيرا عالم لفظی قائل وغير قابل دن عامدر ، عالمون لفظی ذوی العقول مختص در ، بناء على هذا مفرد عام ، جمع خاص اولمق ، و جمع نكث افرادی مفرد نكث افرادی اقل اولمق لازم كلور و الحال امر بالعكس در یعنی جمع عام مفرد خاص در ، جمع نكث افرادی مفرد نكث افرادی اكثر در . وعند الاكثر : عالمون لفظی حقيقة جمع در مفردی عالم لفظی در . عالمون لفظی هم عالم كی عقلا وغير عقلا دن عامدر ، اما عقلايه مختص اولان واو نون يانون ايله جمع قيلمق ، فقط عقلايه غير عقلايه تقياب در .

(۳) سنة لفظی اصلده (سنو) در زيرا جمع سی سنوات و فعلی سائت (اصلده سانوت در) كلور . ياكه اصلده (سنه) در زيرا جمع سی سنهات و فعلی سائت كلور . معلوم اولنه : ارضون سنون لفظلری ۴ وجه دن شاذ درلر ۱ مفردلری اسم جامددر . ۲ مفردلری مؤنثدر . ۳ مفردلری غير عاقلدر . ۴ ارضون سنون لفظلری جمع مكسر درلر زيرا مفردلرينكث بنالی متقير اولمشددر . مترجم .

(۳۸) وِبَابِهِ وَمِثْلَ حَيْنٍ قَدْ يَرِدُ * ذَا الْبَابِ وَهُوَ عِنْدَ قَوْمٍ يَطْرُدُ

دخى سنون بابى جمع مذکر سالمه الحاق ابدلدى. وبعضا شو سنون بابى (حین) لفظى کى اوله رفق کلور. وچین کى اولماق بعض قوم قاشندک مطرددر. ایضاح: سنه بابى (۱) اولان مائة، عضة، عزة، ارة، ثبة، قلة کى لفظلرنک جمعلىرى: واوله مرفوع یا ايله مجرور و منصوب اولورلر: مئون مئين، عضون عضين، عزون عزين، ارون ارين، ثبون ثبين، قلون قلين کييلر. و بو سنين بابى، بعضا حین لفظى کى معرب بالحركات اوله در، نتيكیم (حین) لفظنده احوال ثلاثه ده یا نون لازم اولوب اعرابى نونه و بيرلش حرکات ثلاثه ايله اولور، و اضافه وقتنده هم نونى ساقط اولور، کذلك (سنين) لفظى نك هم ياسى و نونى هر حالده لازم و غير ساقط اوله رقى اعرابى نونه و بيرلش حرکات ثلاثه ايله اولور: هذه سنين، رأيت سنين، كنت فى سنين (۲) کى. «اللهم اجعلها عليهم سنيناً كسنين يوسف» حديث شريف على رواية (۳) شولغته بناء کلمشدر. شاعرنک «دعاني من نجد فان سنينه * لعين بنا شيباً وشيبننا مرداً» بيتى (۶) هم شو لغته بناء کلمشدر. و بو سنين بابى نك حین کى معرب بالحركات اولماقنى: نحو يون دن بعض قرم «مطرد و قياس» ديمشدر لکن اصح قياس دگلدر بلکه سماعغه مقصودر يعنى عربلردن مسموع اولان

(۱) سنة باندن مراد: «كل كلمة ثلاثية حذف لامها و عوض عنها هاء التانيث ولم تكسر» هرکامة ثلاثيه کى لایى محذوف اولور و شولام محذوفه دن هاء تانيث عوض ايديلور اول کلمه ثلاثيه جمع تکسير ايله تکسير ايعرب بالحركات جمع ايداز: مائة، عضة، عزة، ارة، ثبة، قلة کييلردر (مائة) لفظى اصلده ماسى در. (عضة) لفظى اصلده عضو اولوب واحدمن الاعضاء معنا سنده، یا که اصلده عضه اولوب بهتان معنا سنده در. (عزة) اصلده عزو اولوب فرقة من الناس معنا سنده در. (ارة) اصلده ارى اولوب موضع النار (اوجاق) معنا سنده. (ثبة) لفظى اصلده ثبو اولوب جماعة من الناس معنا سنده. (قلة) لفظى اصلده قلو اولوب بر مخصوص اوينچ معنا سنده در. مذکور لفظلرنک هر قابوسى و اونون يانون ايله جمع ايديلوب و اويله مرفوع یا ايله منصوب و مجرور اولورلر. ضابطه: سنه بابى مفتوح الفاء اولورسه، جمع بعدنده مکسور الفاء اولور: سنه کى جمع سى سنون اولور. مکسور الفاء اولورسه، جمع بعدنده هم مکسور الفاء قالور: مائة، عزة، ارة، عضة کييلر جمع بعدنده مئون مئين، عزون عزين، عضون عضين، ارون ارين اولورلر. مضمون الفاء اولورسه، جمع بعدنده مضموم و مکسور اولماق جائزدر ثبة قلة کييلر جمع بعدنده ثبون ثبين، قلون قلين اولورلر، یا که ثبون ثبين، قلون قلين اولورلر. مترجم.

(۲) بنوعا لفتنده توين ايله بنوتيم لفتنده توين دن باشقه در. (۳) امارا و ایه اخرى ده: حذف نون و سکون یا ايله «کسى يوسف» کلمشدر.

صورتلرده حین کى معرب بالحركات اولور اما مسموع اولمیان ماده لرده و او یا ايله معرب اولور.

(۳۹) وَ نُونٌ مَجْمُوعٌ وَمَا بِهِ التَّحْقِيقُ * فَافْتَحْ . وَقُلْ مَنْ يَكْسِرُهُ نَطَقَ

جمع مذکر سالم و آتما ملحق اولان لفظلرنک نونلرینى مفتوح قيلغل، منذ کور نون نك کسرى (۱) ايله سويله مش آدم آذر. ایضاح: جمع مذکر سالمه وجه جمع ملحقاتنده نون، مفتوحه اولور: مسلمون، عشرين، اهلون کييلر، ولغة نادره و قليله ده نون مذکوره (يا بعدندک اولورسه) مکسوره اولور «وما ذا تبغى الشعرأ منى * وقد جاوزت حد الأربعين» بيتى (۷) نون نك کسره سى ايله شولغته نادره به بناء کلمشدر.

(۴۰) وَ نُونٌ مَا ثَنِي وَ الْمَاحِقِ بِهِ * بَعْكَسِ ذَاكَ اسْتَعْمَلُوهُ فَانْتَبِهِ

مثنى نك و آتما ملحق اولان لفظلرنک نونلرینى جمع نونى نك عکسجه عربلر استعمال قيلدیلر. بس انتباه قيلغل، استعمالک نونین آراسنده فرق نی بيلگىل. ایضاح: مثنى ده و ملحقاتنده اولان نون مکسوره اولور: مسلمان مسلمين، اثنان اثنين کييلر. ولغة قليله ده مفتوحه اولور: «على أحوذيين استقلت عشية * فمأهى الألمحة وتغيب» بيتى (۸) دخى: «أعرف منها الجيد والعينانا * ومنحرين أشبها طيبانا.» بيتى (۹) شو لغته نادره به بناء کله رهك احوذيين، العينان، منحرين لفظلرى ده نون، مفتوحه اولمشدر.

(۱) جمع مذکر سالم و ملحقاتنده، کسرون، لغت اولماقنى ناظم رح تهويلده تجویز و شرح كافي ده جزم قيلمشدر. اما ابن ناظم «لغت ايمز بلکه ضرورة و زنه محول برشيدر» ديمشدر. قائده: معلوم اوله جمع مذکر سالم علم ابدلسه مثلا مسلمون لفظو. بررجه علم ابدلسه اعرابى حقتنده (۵) مذهب وارددر: (۲) اعرابى بحاله باقى اواصق در، بومذهبه بناء: جاني مسلمون رأيت مسلمين مررت مسلمين درلر، ۳ حین عسايين لفظلرى حکمنده قيلقددر. يعنى اعرابى نونه و ريمك و تنويلي قيلقددر. بومذهبه بناء: جاني مسلمين، رأيت مسلمين مررت مسلمين درلر. ۴ عربون لفظى حکمند، قيلقددر، يعنى واونى لازم قيلوب اعرابى نونه و ريمكدر، و تنويلي قيلقددر. بومذهبه بناء: جاني مسلمون رأيت مسلمون مررت مسلمون درلر. ۵ هررون لفظى حکمنده قيلقددر يعنى واونى لازم قيلوب اعرابى نونه و ريمك و (علمية ايله شبه عجمه متحقق اولدیفندن) غير منصرف قيلقددر. بومذهبه بناء: جاني مسلمون رأيت مسلمون مررت مسلمون درلر. ۵ و او ايله فتح نون لازمی اوله رقى حرکات مقدره ايله اولمقدر. بومذهبه بناء: جاني مسلمون رأيت مسلمون مررت مسلمون درلر.

(٤١) وَمَا بَقَا وَاللِّي قَدْ جَمَعَا * يَكْسُرُ فِي الْجَرِّ وَفِي النَّصْبِ مَعَا
 (٤٢) كَذَا أُولَاتٍ. وَالَّذِي اسْمًا قَدْ جَعَلَ * كَأَذْرِعَاتٍ فِيهِ ذَا إِضْطَاقِيلٍ
 الفى تايله جمع ايدلمش اسم، نصب جرحاللرنده معا كسره لى قيلنور. اوشند اقدر
 اولات كلمه سى. و(اذرعَات) لفظى كبنى علم قيلنمش جمع مؤنث سالم ده شواعراب
 دها قبول ايدلمش، ايضاح: الجمع المؤنث السالم نك اعرابى: رفع حالته ضمه،
 نصب جرحاللرنده كسره اولور، جأنى هندات رأيت هندات مررت بهندات كبنى.
 دضى اولات (١) كلمه سى جمع مؤنث حكمنده اوله رق ضمه ايله مرفوع كسره ايله
 منصوب وجرور اولور: جأنى اولات حمل، رأيت اولات حمل، مررت باولات
 حمل كبنى. اما جمع مؤنث سالمى يا كه جمع مؤنث سالمه ملحق اولان لفظى، علم
 ايدلمش اعرابى دها (جمع وقتنده اولديغى كبنى) ضمه وكسره اولور وتنوين بحاله
 باقى قالور. مثالى اذرعَات لفظى ككبيدر بولفظ اصلده (اذرعة) نك جمع
 سى اولوب (اذرعة، ذراع نك جمع سيدر ذراع ايسه مؤنث در) صكره شام قريه.
 لرندن بر قريه به علم ايدلمش واعرابى همان ضمه وكسره اوله رق تنوين بحاله
 باقى قالدى (بوتنوين، مقابلة ايچون اولديغندن غير منصرف اولماقنده منساقى
 دگلدر) هذا اذرعَات، رأيت، اذرعَات، مررت باذرعَات كبنى.

وشويله اعراب وتنوين بحاليهما باقى اولمق، لغة فصحه در. اما لغة نادره اوله.
 رق دها ايكى لغت واردر: انجى اعراب بحاله باقى اولمق و(علمية ايله تانيت
 سببلى) غير منصرف اولديغندن تنوين محذوف اولمق در. شو لغة ثانويه ببناء
 هذه اذرعَات رأيت اذرعَات مررت باذرعَات در. انجى غير منصرف اعرابى
 ايله معرب (ضمه ايله مرفوع، فتحه ايله مجرور و منصوب) اولوب تنوين ساقط
 اولمق در. شولغة ثالثه به ببناء هذه اذرعَات رأيت اذرعَات مررت باذرعَات در.
 امرؤ القيس نك: «تَنُورُهَا مِنْ أذْرِعَاتٍ وَأَهْلُهَا بِبَيْتِ رَبِّ أَدْنَى دَارِهَا نَظْرًا عَالِيًا.»
 بيتى (١) ده اولان (اذرعَات) لفظى لغة اولى به ببناء «اذرعَات» ثانويه به ببناء
 «اذرعَات» وثالثه به ببناء «من اذرعَات» ديه رواية قيله مشلدر در.

(١) اولات كلمه سى: جمع مؤنث سالمه ملحق در، حقيقة جمع مؤنث دگلدر زبور الفظندن مفردى كلمشدر
 ايكه (ذات) كلمه سى نك جمع سنه اسمدر، تكليم مذكره د. (اولو) لفظى، ذولفظى نك جمع سنه اسم اولمشدر،
 كذاك مؤنث ده (اولات) لفظى ذات لفظى نك، جمع سنه اسم اولوب (ذوات) معناسنده اولمشدر. مترجم.

(٤٣) وَجَرَّ بِالْفَتْحَةِ مَا لَا يَنْصَرِفُ * مَا لَمْ يَضْفِ أَوْ يَكْ بَعْدَ الرَّدْفِ
 غير منصرف اولمى ان سمنى فتح ايله مجرور قيلغل، اضافه قيلونمديغى مدته،
 يا كه آل كه تابع اوله رق آل كلمه سى بعدنده واقع اولمديغى مدته. ايضاح: غير
 منصرف مضاف اولمزسه دضى ال بعدنده اولمزسه وال كه تابع اولمزسه، فتح
 ايله مجرور اولور. ببناء عليه اعرابى: رفع حالته ضمه، نصب جرحاللرنده فتحه
 اولور. جأنى احمد رأيت احمد مررت باحمد كبنى. اما مضاف اولورسه يا كه الفلام
 بعدنه واقع اولورسه، فتح ايله مجرور اولماز، بلکه كسره ايله مجرور اولور.
 مررت باحمد كم، فى احسن تقويم، مررت بالاحمد، وانتم عاكفون فى المساجد كبيدر.
 (٤٤) وَاجْعَلْ لِنَحْوِ يَفْعَلَانَ النُّونَا * رَفَعًا، وَتَدْعِينَ، وَتَسَالُونَا
 (٤٥) وَحَذَفَهَا لِجَزْمِ وَالنَّصْبِ سِمَةً * كَلِمٌ تَكُونُ لِتُرُومِي مَظْلَمَةً
 يفعلان، تدعين، تسألون كبيدره نون نى، رفع علامتى قيلغل. شو نون نى حذف:
 جزم ونصب علامتى در. مثالى: لم تكونى لترومى مظلمة كبيدر. ايضاح: فعل
 مضارع نك تثنيه، جمع مذكر، مخاطبه صيغه لرندك (يفعلان تفعلان، يفعلون تفعلون،
 تفعلين مثاللرنده) رفع علامتى: ثبوت نون در. يضربان تضربان، يضربون
 تضربون، تضربين كبيدر. اما جزم ونصب علامتى، حذف نون در (١) لم يضربا
 لم تضربا، لم يضربوا لم تضربوا، لم تضربى، لن يضرب بالن تضربوا لن تضربوا
 لن تضربى كبيدر. «لم تكونى لترومى مظلمة» (٢) مثالنده تكونين فعلى (لم) ايله
 مجزوم، ترومين فعلى مقدره (أن) ايله منصوب اولديقلرندن نون لرى محذوف
 اوله رق تكونى، ترومى قالمشلدر در.

(١) فعل مضارع ده اصل: ضمها ايله مرفوع فتحه ايله منصوب، سكون ايله مجزوم اولمق در. لكن تثنيه وجمع مذكر
 ومخاطبه صيغه لرنده خلاف اصل اوله رق نون: ضمه دن، وحذف نون: فتحه وسكون دن نائيب اوله در.
 «فان لم تفعلاوا لن تفعلاوا فاتقوا النار» آية كريمه سنده تفعلون نون نى حذف، انجى ده جزم علامتى و انجى ده
 نصب علامتى اولمشدر.

(٢) «لترومى» لفظنده ان ناصبه نى تقدير واجيدر لام ججود بعدنده واقع اولديغى اوچون. لترومى نك
 متعلق اولان (مريدة) لفظى محذوف در. «لم تكونى مريدة لان ترومى مظلمة» تقدمنده، ولم تكونى مريدة
 لرومك مظلمة معناسنده (ياخاتون! ظلمنى طلب قيلما تكفى اراده قيلوچى اولما دك ديمكدر). مظلمة لفظى،
 لام نك فتحى وكسرى ايله ظلم معناسنده در. مترجم.

(۴۶) وسم معتلا من الاسماء ما * كالمصطفى والمرتقى مكار ما
 (۴۷) فالاول الاعراب فيه قدرا * جهيعة . وهو الذي قد قصر ا
 (۴۸) والثان منقوص . ونصبه ظهر * ورفعه ينوي . كذا ايضا يجر .
 اسملر جمله سندن : المصطفى ، المرتقى مكارما (عزته وشرفه آشغوجى) كى اسملرني معتل
 ديه تسميه قيلغل . بس اولده يعنى مصطفى كى اسملرده ، اعراب ثلاث جهيعة سى مقدر
 اولدى ، واو مصطفى كى اسملر : مقصور درلر . اما ثانى يعنى مرتقى كى اولان
 اسملر : منقوص درلر ، منقوص نك نصىن ظاهر اولور ورفعه سى منوى ومقدر اولور .
 اوشنداق كسرة مقدره ايله مجرور اولور . معلوم اولنه نجويون قاشندك اسم معتل : «آخرنك
 حرف علتى اولان اسم» در ، شو معتل ايكى نوع در : برى معتل مقصور ديگرى (۱) معتل
 منقوص در معتل مقصور : «آخرنك الف لازمه اولان اسم» در . عصا ، رحا ، موسى ، مصطفى
 كيبيلر . وبو مقصور ، آخرى الف اولديغندن حركى قابل دگلدر بناء عليه اعرابى
 احوال ثلاثه ده تقدير بدر جانى مصطفى رأيت مصطفى مررت بمصطفى كى . معتل
 منقوص : «آخرنك ، ما قبلى مكسور اولان بياء لازمه سى اولان اسم» در . القاضى ،
 الداعى ، الهادى ، المرتقى كيبيلر . بو منقوص نك اعرابى : رفع جر حاللرنك تقد
 بى ، نصب حالنك لفظيدر ، زيره منقوص نك آخرى يادر ، ياغه ضمه وكسره
 ثقیل ، فتح ايسه خفيف در ، بناء عليه اعرابى : رفع حالنده ضمة مقدره ، جر حالنده
 كسرة مقدره ، نصب حالنك فتحة لفظيه اوله در . جانى القاضى رأيت القاضى مررت
 بالقاضى ، جانى المرتقى مكارما ، رأيت المرتقى مكارما ، مررت بالمرتقى مكارما .
 اجيبوا داعى الله ، وداعيا الى الله . اجيب دعوة الداع . يوم يدع الداع كيبيلر .

(۱) معتل مقصورده ظهور اعراب ، متعذر وغيرممكن در . امامعتل مقصورده رفع وجر حالرنده ظهور
 اعراب ، ممكن در لكن ثقيل در . نجويون نك : «تقدير الاعراب اما للتعذر واما للاستئصال» ديدكارى
 بوندن عبارتدر . مقصور ، محبوس مناسنده در عصا ، مصطفى كى اسملرني مقصور ديمك : ظهور اعرابن ،
 ياكه مد (صوزمق) دن محبوس ومنوع اولدينى ايجون در . قاضى ، مرتقى ، كى اسملرني منقوص ديمك :
 توين سببى لامى (يعنى لام مقابلنده اولان حرفى) نقص وحذف ابديلدكى ايجون در ، زيرا اسم منقوص
 توينلى اولورسه آخرنده اولان ياسى محذوف اولور : جانى قاضى ، رأيت قاضيا ، مررت بقاض كى ، رفع جر
 حالرنده ياسى محذوف اولمشدر التقا ساكين اولديغندن . ولكل نوم هاده ، انهم فى كل واد آيتلرنده هادى ،
 وادى لفظلرنن يانك محذوف اولماق شوالق ساكين سببى اولمشدر . مترجم .

(۴۹) وَاى فِعْلٍ آخِرٍ مِنْهُ الْفِ * او واو اويا فمعتلا عرف
 قايروفعل كه آخرى الفى ، ياكه واو ، ياكه بياء اولورسه ، شوفعل «معتل» ديه بيلنمش
 اولدى . ايضاح : فعل معتل : آخرنك حرف علت اولان فعلدر . وبو فعل معتل ۳ قسم در :
 ۱ معتل بالالف يبخشى كى . ۲ معتل بالواو يدعو كى . ۳ معتل بالياء يرمى كى .
 (۵۰) فالالف انوفيه غير الجزم * وابد نصب ما كيدعو يرمى
 جزم كه باشقه اولان (رفع نصب) اعرابنى ، الف ده مقدر ومنوى قيلغل . يدعو يرمى
 كيبيلرنك نصبنى ظاهر قيلغل . ايضاح : معتل بالالف اولان فعلك رفع نصب اعرابى
 تقديرى اولور (الف حرکه يى قابل اولمديغندن) يبخشى لن يبخشى كى ، اما يدعو كى .
 معتل بالواو ، يرمى كى معتل بالياء اولان فعللرده ، نصب اعرابى لفظى اولور لن
 يدعو ، لن يرمى كيبيلر . امارفع اعرابى تقديرى اولور (واو ياغه ضمه ثقيل اولد
 يغندن) يدعو ، يرمى كيبيلر .
 (۵۱) والرفع فيهما انو . واحذف جازما * ثلاثهن . تقض حكا الا زما .
 يدعو يرمى كيبيلرده رفع نى منوى ومقدر قيلغل . وجزملى قيلد يغل فعل معتل نك اوچسندك ده
 حرف علتنى حنى قيلغل ، تاكه (نجويون قاشندك) لازم اولان حكمنى ادا قيلمش اولورسك ! .
 يعنى فعل معتل نك ۳ قسمندك ده ، جزم اعرابى لفظيدر : (حنى حرف علت) دن عبارتدر .
 خلاصه معتل بالالف اولان فعل نك اعرابى : رفع حالنك ضمة مقدره ، نصب حالنده
 فتحة مقدره ، جزم حالنك حنى الف در . يبخشى ، لن يبخشى ، لم يبخشى كى . معتل
 بالواو ، معتل بالياء اولان فعللرنك اعرابى : رفع حالنك ضمة مقدره ، نصب حالنده
 فتحة لفظيه ، جزم حالنده حنى حرف علت (واونى ياكه يانى حنى) در . يدعو ،
 لن يدعو ، لم يدع . يرمى ، لن يرمى ، لم يرمى كى در .

(النكرة و المعرفة)

(۵۲) نكرة قابل ال مؤثرا (۱) * او واقع موقع ما قد ذكرا

(۱) ناظم رح «مؤثرا» قيد ايله : العباس ، الحارث كى علم له داخل اولان آل دن احتراز ايتمشدر
 زيرا بونلرده ال كاه سى تعريفنى مفيد دگلدر بلكه مدخولى علم اولديغندن معرفه در . تفصیلی ۱۰۹ نجى
 بيته كلور . مترجم .

نکره شونداق اسم که: تعریفی مفید و مؤثر اولور، یا که مذکورنک (ال کلمه سنی قابل اولان اسمنک) موقع سنه واقع اولور. مثالی (رجل) کبی، بولفظ، تعریفی مفید اولان الف لامنی قابلدر زیرا الرجل دیمک ممکندر. ذی (ذی) کبی، بو لفظ، صاحب موقع سنه و صاحب معناسنکدر صاحب لفظی ایسه، الف لامنی قابلدر زیرا صاحب دیمک ممکندر.

(۵۳) وَغَيْرُهُ مَعْرِفَةٌ . كَهْمُ ، وَذِي * وَهْنٌ ، وَابْنِي ، وَالغَلَامِ ، وَالذِّي
نکرهیه باشقه اولان اسم، معرفه در. مثالی: هم، ذی، هنی، ابنی، الغلام، الذی لفظ لری کبیدر. ایضاح: نکره اوله بیان اسم معرفه اوله در. معرفه ایسه ۶ قسم در: ۱ مضمردر هوها هم کبیلر. ۲ اسم اشاره در ذی، ذه، ته، کبیلر. ۳ علم در هنی، زید کبیلر. ۴ محلی باللام در الرجل، الغلام کبیلر. ۵ موصول در الذی الذی کبیلر. ۶ شو معرفه دن برینه مضاف اولان اسم در، ابنی، غلام زید، مالک کبیلر.

(۵۴) فَمَا لَذِي غَيْبَةٍ أَوْ حُضُورٍ * كَانَتْ ، وَهُوَ سَمٌّ بِالضَّمِيرِ
ذی غیبه ذی حضوره وضع ایلمش اسمنی، هوانت کبی اولدیغی حاله، ضمیر دبه تسمیه قیلغل. ایضاح: مضمرد، شونداق اسم که، غایبه موضوع اولور هوها هم کبی، یا حاضره موضوع اولور انت انتم، انانجن کبیلر.

(۵۵) وَذُو اتِّصَالٍ مِنْهُ مَا لَا يَبْتَدَأُ * وَلَا يَلِي إِلَّا اخْتِيَارًا ابْدَاءً
ضمیردن اتصال صاحبی شونداق ضمیر که: آنکله ابتدا قیلونمز، ذی اختیار حالده ابدا (الا) کلمه سیننه مقارن اولاماز.

(۵۶) كَالْيَاءِ وَالْكَافِ مِنْ ابْنِي اَكْرَمَكَ * وَالْيَاءِ وَالْهَاءِ مِنْ سَلِيهِ مَمْلُوكٌ
مثالی: ابنی، اکرمک، سلیه، ماملک لفظلرنده اولان یاء، هاء، کاف کبیلر در. ایضاح: ضمیر متصل: شونداق ضمیر که ابتدای کلامده واقع اولاماز ذی اختیار حالده اصلا ال کلمه سنه مقارن اولاماز. مثالی: ابنی، سلی، غلامی لفظلرنده اولان یاء، اکرمک، ضربک، مریک لفظلرنده اولان کاف، غلامه، ابنه، سلیه لفظلرنده اولان هاء کبیدر، شو ضمیر متصل: اضطرار حالده بعضا ال کلمه سنه هم مقارن اولور مثالی:

«أَعُوذُ بِرَبِّ الْعَرْشِ مِنْ فِتْنَةٍ بَغْتٌ * عَلَسَ فَعَالِي عَوْضِ الْآه نَاصِرُ» (۱۱) ذی :
« وَمَا نَبِيَّ إِلَى إِذَا مَا كُنْتُ جَارَتْنَا * أَنْ لَا يُجَاوِرَنَا إِلَّا كَ دِيَارِ. » (۱۲) بیتلری کبیدر.
(۵۷) وَكُلُّ مَضْمَرٍ لَهُ الْبِنَاءُ يَجِبُ * وَلِظَمِّ مَا جَرَّ كَلْفِظٍ مَا نَصَبَ
هر مضمرد، آکا بنا واجبدر. وضمیر مجرورنک لفظی، ضمیر منصوبنک لفظی کبیدر.

یعنی ضمیرلر کرهک متصل اولسون کرهک منفصل اولسون مبنی در (شبه وضعی ایله حرفه مشابه اولدیقلرندن) وضمیر متصلنک مجروری ایله منصوبی آراسنده لفظده فرق یوقدر بلکه فرق: فقط ما اتصل به ایله حاصل اولور، جار اولان عامله متصل اولورسه مجرور، ناصب اولان عامله متصل اوورسه منصوب اولور. مثلا: هاوکاف ضمیرلری، ضربه، ضربک لفظلرنده منصوبدر، له، لک، غلامک لفظلرنده مجروردر.

(۵۸) لِلرَّفْعِ وَالنَّصْبِ وَجَرِّ نَاصِحٍ * كَاعْرِفَ بِنَا فَاِنَّا نَلْنَا الْمِنَاحِ
ناضه یری: رفع، نصب، جرایچون صالح در. مثالی اعرف بنا فاننا نلنا المناح (بزلرنی بیلمگل تحقیق عطیه و بخشیشه ایرشدوک) قولنک اولان «نا» کبیدر. مذکور «نا» ضمیر ی، نلنا کلمه سنده فاعل اولدیغندن محلامر فرع، «اننا» کلمه سنده اسم ان اولدیغندن محلا منصوب، «بنا» کلمه سنده حرف جرسبیلی مجرور اوامشدر. «رَبَّنَا إِنَّا سَمِعْنَا» آیه کریمه سی هم بوقبیلدندر.

(۵۹) وَالْفِ وَالْوَاوِ ، وَالنُّونِ لِمَا * غَابَ وَغَيْرِهِ . كَقَامَا ، وَاعْلَمَا .
الف، واو، نون غائب ایچون در وغایبه باشقه اولان مخاطب ایچوندر مثالی قاما، اعلمما کبیلر. ایضاح: ضمیر مرفوع متصل جمله سندن: الف، واو، نون ضمیرلری بعضا غائب ایچون کلورلر الزیدان قاما، الزیدون قاموا، الهندات قن کبیلر. وبعضا مخاطب ایچون کلورلر اعلمما، اعلموا، اعلمن کبیلر.

(۶۰) وَمِنْ ضَمِيرِ الرَّفْعِ مَا يَسْتَمِرُّ * كَأَفْعَلٍ ، أَوْ أَفْعَلٍ ، نَغْتَبِطُ ، إِذْ تَشْكُرُ
ضمیر رفع جمله سنندن مستمر اولان ضمیر، مثالی: افعل، اوافق، نغتبط، اذ تشکر کبیلر. معلوم اولنه ضمیر مرفوع، ایکی نوعدر. بری بارزدر که لفظده

انصالحه، اعرف اولان ضمير في تقديم قيلغل، انفصاله، اراده قيلد يغلغنى تقديم ايدر سگ! ايضاح: برى آخر دن اعرف (١) اولان ضمير بين منصوبين مجتمع اولوب متصلين اولسه لر: اعرفي تقديم واجبدر. الدرهم اعطيتك، الدرهم اعطيتنيه كبييلر، اما اعرفي تأخير قيلوب اعطيتك، اعطيتك هوني ديمك جائز دگلدر (٢) اما ضمير بين منصوبين دن برى منفصل اولورسه اعرفي تقديم وتأخير على السويه در. الدرهم اعطيتك اياه، الدرهم اعطيتني اياه كبييلر، بونلرده اعرفي تأخير قيلوب اعطيتك اياك، اعطيتك اياي ديمك هم جائزدر.

ضمير بين منصوبين، مرتبه ده متحد اولد يغلرند ضمير ثانيه فصلنى لازم قيلغل! وبعضا ضمير غائب: رتبه ده متحد اولد يغلرند هم وصلنى جائز ومباح قيلور. ايضاح: ضمير بين منصوبين مجتمع اولوب اعرفيتك مساوى اولسه لر: ضمير ثانيه فصل لازم در سلمى اياي، اعطيتك اياك، اعطيتك اياه كبييلر، اما وصل قيله رق سلمى، اعطيتك، اعطيتك ديمك جائز دگلدر. مگر ضمير بين منصوبين غائبين اولوب لفظلى باشقه باشقه اولورسه وصل قيله هم جائز اوله در: «الزيدان الدرهم اعطيتهما» كى برنجي ضمير تثنيه ايكنچي ضمير مفرد اولوب لفظه و صورتده تغاير اولد يغلندن جائز اولمشدر.

يآء متكلم فعل ايله مجتمع اولد يغلند قبلند نون وقايه ملتزم در، مگر ليس بيتده نظم ايدى. ايضاح: فعله يآء متكلم ضميرى متصل اولورسه شو يانك قبلند و فعلك آخرنده نون وقايه فى الحاق لازمدر. ضربنى، اكرمى، ينصرنى كبييلر.

(١) ضمير متكلم، مخاطب دن اعرف، مخاطب ايه غائب دن اعرف در.

(٢) كبييلر هوني هم جائز ديمشدره حضرت عثمان رضى الله عنه نك: «أَرَاهُمُنِي الْبَاطِلُ شَيْطَانًا»

(باطل منى آلرغه شيطان ده كوستردى ديمكدر) ديديكى، وقيلدر. اگر اعرفي تقديم ايدر سه يآء متكلمى تقديم ايدوب: «أَرَاهُمُنِي الْبَاطِلُ شَيْطَانًا» ديمش اولوردى. مترجم.

نونن باشقه ضربى، اكرمى، ينصرى ديمك جائز اولاماز. مگر فعل ناقص اولان (ليس) كلمه سنه نون وقايه دن باشقه، يآء متكلمنى وصل قيله رق شويينى نظم قيلمشلردر: «عَدَدْتُ قَوْمِي كَعَدِيدِ الطَّيْسِ * إِذْ ذَهَبَ الْقَوْمُ الْكِرَامُ لَيْسَ» (١٤)

ليتنى ديمك فاش، ليتنى ديمك نادر در. لعلده بالعكس قيلغل. باشقه لرده اختيارلى اولغل. سلفاردن بعضيلر، منى عنى كلمه لرنى تخفيف قيلد ييلر. ايضاح: يآء متكلم ضميرى، حروفى مشبهه بالفعله متصل اولورسه، نون وقايه فى الحاق هم عدم الحاق جائزدر، لکن (ليت) حرفنه نون وقايه فى الحاق شائع ومختاردر: ياليتنى قدمت لمياتى، ياليتنى كنت معهم كبييلر، عدم الحاق ايسه، نادر وغير مختاردر:

«كَمُنِيَّةٍ جَابِرٍ إِذْ قَالَ لَيْتَنِي * أَصَادِفُهُ وَأَتَلَفُ جَلِّ مَالِي.» بيتى (١٥) كى. اما (لعل)

ده بالعكس در يعنى نون وقايه فى عدم الحاق شائع در: لعلنى ابلاغ الاسباب كى، الحاق ايسه نادر وغير مختاردر: «فَقُلْتُ أَغِيرَانِي الْقَدُومَ لَعَلَّنِي * أَخْطُ بِهِمَا قَبْرًا لِابْيَضِّ مَاجِد.» بيتى (١٦) كى. ليت، لعل حرفلرينه باشقه اولان: اِنَّ، اَنَّ، لِيكَنَّ،

كَانَّ حرفلرينده نون وقايه فى الحاق هم عدم الحاق على السويه مختار وشائع در:

اَنْنِي اَنْنِي، اَنْنِي اَنْنِي، لِيكَنَّ لِيكَنَّ، كَانَنِي كَانَنِي كَانَنِي كَانَنِي. واگر يآء متكلم ضميرى من، عن حرفلرينه متصل اولورسه، نون وقايه فى الحاق، لازمدر بناء عليه تشديله

مَنِى عنى ديمك كره كدر. مگر ضرورة وزن اولد يغلند نون وقايه دن باشقه، تخفيف ايله منى، عنى ديمك جائزدر نيكيم سلفاردن بر شاعر نك: «أَيُّهَا السَّائِلُ عَنْهُمْ

وَعَنِى * لَسْتُ مِنْ قَيْسٍ وَلَا قَيْسٌ مِنْى.» ديديكى (١٧) بيتك عنى، منى كلمه لرنى

مخفف اوله رق كلمشدر لر.

لدنى لفظنده لدنى ديمك قليلدر، قدنى قطنى لفظلرند نون وقايه فى حذف،

بعضا کله در. ایضاح: عند معنای اولان (لن) کله سنی یا مکتومه اضافه ای دیلورسه، نون وقایه و تشدیدله لدنی دیمک شائع در، امانون وقایه دن باشقه، لدنی دینه تخفیف قیلدی نادردر و قلیلدر. «قد بلغت من لدنی» آیه کریمه سنک جمهور تشدیدله (لدنی) او قومشدر. کنکلك حسب معنای اولان قد، قط کلمه لرینی یا مکتومه اضافه ای دیلورسه، نون وقایه ایله قدنی، قطنی دیمک شائع در، نون دن باشقه قدنی، قطنی دیمک نادردر: «قدنی من نصر الحبیبین قدی» لیس الامام بالشعب الثلث. بیته ده (۱۸) نون وقایه نی اثبات و حذف مجتمع اولمشدر. معلوم اولنه قد و قط کلمه لرینک استعمال وارد: ۱ بونلر حسب معنای اولسوب اسم اولمشدر، بو تقدیرده یا مکتومه اضافه ای دیلورسه بونلرده ایکی لغت (نون وقایه نی ذکر هم حنی) جائز اولور: قدنی قدی، قطنی قطنی لفظلری (حسبی) معنای اولور. اشته ناظم رح. بیان قیلدیغی شو استعمالدر. ۲ بونلر (یکف) معنای اولوب اسم فعل اولمشدر، بو تقدیرده بونلره یا مکتوم متصل اولورسه ۲ لغت جائز اولماز بلکه فقط نون وقایه ایله قدنی، قطنی دیمک واجب اولور، و یا مکتوم مضاف الیه اولماز بلکه مفعول اولور قدنی، قطنی «یکفینی» معنای اولور نسکیم «قد زیدنا درهم» یکفی زیدنا درهم معنای اولمشدر. ۳ قد لفظی حرف اولوق، قطنی لفظی ظرف ماضی اولوق در. قد فعل، مافعله قط کبی. بو تقدیرده بونلره یا مکتوم اصلاً متصل اولماز.

(العلم)

(۷۲) اسم یعیین الهمی مطلقاً (۱) * علمه . کجعفر ، و خیر نقا ،
(۷۳) وقرن ، وعدن ، ولاحق * وشد قم ، وهیلة ، وواشق

(۱) «بین المسمی» قیدی ایله تکرار خارج اولور (مطلقاً) قیدی ایله علم که باشقه اولان معرفه خارج اولور زبناً نظر مسمی فی مطلق تعیین ایشوز بلکه قرآنی خارجیه واسطه سیله تعیین ایدرله . مثلاً: ذوالالام لام واسطه سیله ، موصوله واسطه سیله ، مضمرات ، تکلم و تقدم مراجع واسطه سیله ، اسماء اشارت حضور واسطه سیله ، مضاف ، مضاف الیه واسطه سیله تعیین ایدرله اما علم قرآنی خارجیه دن مطلق و مجرد اولدیغی حالده مسمی فی تعیین ایدرله . جمل لفظی ، مساسی اولان شخص مبین تعیین ایشوز کبی . مترجم .

مطلق اوله رق مسمانی تعیین ابندن اسم، شومسمانک علم در. مثالی جعفر کبی اسم رجلدر . خرنق کبی اسم مرآة در . قرن کبی اسم قبیلهدر، عدن کبی اسم بلددر، لاحق کبی اسم فرسدر، شدقم کبی اسم جملدر، هیله کبی اسم شاةدر، واشق کبی اسم کلبلدر.

(۷۴) واسما اتی ، و کنیة ، ولقباً ، * واخرن ذان سواه (صحبا .

علم: اسم، کنیه، لقب اوله رق کلور، شولقبی تأخیر قیلغل اگر کنیه که باشقه (یعنی اسم که) مصاحب اولورسه . ایضاح: علم؛ اسم، کنیه، لقب قسملرینه منقسم در . اسم: کنیه ده لقب ده اولمیان علم در. (زید) کبی . کنیه: اولنده اب، ام لفظلری اولور (ابو عبدالله أم الخیر) کبیلر لقب: مدح نی یا ذم نی مشعر اولور (زین العابدین، انف الناقه) کبیلر: لقب ایله اسم مجتمع اولورسه، لقبنی اسم دن تأخیر واجب اولور: جانی زید انف الناقه کبی، اما جانی انف الناقه زید دیمک جائز دگلدر.

اگر اسم ایله کنیه، و لقب ایله کنیه مجتمع اولورسه، تقدیم و تأخیر اختیاری اولور قالور: زید ابو عبدالله، ابو عبدالله زید، زین العابدین ابو عبدالله، ابو عبدالله زین العابدین مثللری هر قایوسی جائزدر و شائعدرلر.

(۷۵) وان یكونا مفردین فاضف * حتماً . والا تتبع الذی ردف (۱)

اسم و لقب، مفردین اولسه لر اسمنی لقبکه وجوباً اضافه قیلغل. اگر مفردین اولمازسه لر، لقبنی اسم که اعرابده تابع قیلغل. ایضاح: اسم و لقب، مجتمع اولوب

(۱) سواه ضمیری، کنیه که راجع دره، ضمیری تذکیر، کنیه فی علم ایله تأویله معنی در. (سوی الکنیه) دن مراد اسم دره . بناء علیه حاصل معنی: « و اخر القاب ان صحب الاسم » دیمکدر.

(۲) ردف ای تبع و وقع بعد الاول، فمعناه اجمل التابع تابعاً ای اجمل الثاني تابعاً الاول فی الاعراب . خلاصه: اجمل القاب تابعاً للاسم فی الاعراب دیمکدر. و یوافق واسم مرکب یا که بری مفرد آخری مرکب اولدیغنده. لقبنی اسم دن اعرابده قطع قیلوب (هو) تقدیرله مرفوع، (اعی) تقدیرله منصوب قیلوق هم جائزدر رأیت زیداً انف الناقه کبی . هوانف الناقه تقدیرده در. مررت زید انف الناقه کبی اعی انف الناقه تقدیرده در. وعند الکوفین مفردین اولدیقلنده هم اضافه واجب دگلدر بلکه لقبنی اسم که تابع قیلوق دخی هو و اعی تقدیرله قطع قیلوق هم جائزدر . مترجم .

مفردین اولسه لر عند البصریین اسمنی لقبکه اضافه واجبدر ، هندا سعید کرز
 (۱) رأیت سعید کرز، مررت بسعید کرز کبی . امامر کبیین اولسه لر یا که بری
 مفرد آخری مرکب اولورسه ، اضافه تمنع اولور و لقبنی اعرابده اسم گه تابع اید
 بلور ، لقب ایسه اسم دن بدل یا عطف بیان اولور . مثلاً مرکبیین اولسه لر : جانی
 عبدالله انق الناقه ، رأیت عبدالله انق الناقه ، مررت بعبدالله انق الناقه دینلور .
 بری مفرد آخری مرکب اولورسه : جانی عبدالله کرز ، رأیت عبدالله کرز ،
 مررت بعبدالله کرز ، جانی زید انق الناقه رأیت زیدا انق الناقه ، مررت بزید
 انق الناقه دینلور .

(۷۶) وَمِنْهُ مَنْقُولٌ كَفَضْلِ، وَاسْدٌ * وَذَوَارٌ تَجَالٍ، كَسَعَادٍ، وَادُدٌ.

علم جمله سنندنر منقول . مثالی فضل ، اسد ، کبیلر . دخی مرتجل مثالی سعاد ، ادد
 کبیلر . ایضاح : علم ، بعضا منقول اولور که قبل العلمیه شیئی آخرده مستعمل
 اولمش اولور مثالی : اسم رجل اولان «فضل» کبی مصدر دن منقول در اصلده فضل
 فعلی ننگی مصدری اولمشدر . دخی (اسد) کبی اسم جنس دن منقولدر . حارث ، مسعود ،
 سعید کبیلر اسم فاعل ، اسم مفعول ، صفة مشبهه دن منقولدر لر ، شمر ، یشکر کبیلر
 فعل ماضی و مضارع دن منقولدر لر . و بعضا مرتجل اولور که اول الامرده علم اولور
 قبل العلمیه ، شیئی آخرده مستعمل اولماز مثالی : (سعاد) کبی اسم مرآة در (ادد)
 کبی اسم رجلدر .

(۷۷) وَجَمَلَةٌ، وَمَابِهْزَجٌ (۱) رَكِبًا * ذَا اِنْ بِغَيْرِ وِيهِ تَمَّ اَعْرَابًا .

علم جمله سنندنر جمله ، هم مرکب مزجی . و بومرکب مزجی (ویه) لفظندن باشقه
 تمام اولورسه معرب اولور . ایضاح : علم ، بعضا جمله و کلام دن منقول اولور تابط
 (۱) کرز ضم کاف سکون راء ایله اصلده خرج الراعی (کوتوجی اجری و خدمتی حق) مناسنده در
 صوگره اییم و خاذق معارینه اطلاق اولمشدر .
 (۲) مزج خلط مناسنده در . مرکب مزجی : ایکی کلمه و مزج و خلط قیلوب کلمه واحده قبلدق در .

مرکب مزجی ننگ حکمی : جزء اولی فتحیه ببناء قیلوب جزء ثانیه غیر منصرف اعرابی ویرمکدر : هذه حضر موت ،
 رأیت حضر موت ، مررت بحضر موت کبی . مگر جزء اولننگ آخرینده یا اولورسه فتحیه ببناء ایدلمز بلکه
 ساکن قیلور : هذه معدیکرب ، رأیت معدیکرب ، مررت بمعدیکرب کبی . مترجم .

شراً (۱) کبی . بونداین علم ننگی آخری اصلاً تغییر ایدلمز بلکه آخری جمله
 وقتنده اولان کیفیتنده قالور و شول اصلنده اولان اعرابنی حکایه ایدر ، ببناء علیه
 لفظده ، ایکنچی برحرکه ویرمک متعندر اولوب اعرابی تقدیری اولور : جانی
 تابط شراً ، رأیت تابط شراً ، مررت بتابط شراً کبی . و بعضا علم ، مرکب مزجی
 اولور بوتقدیرده (ویه) لفظی ایله تمام اولورسه مبنی اولور جانی سبویه ، رأیت
 سبویه ، مررت بسبویه کبی . ویه لفظندن باشقه تمام اولورسه غیر منصرف اعرابی
 ایله معرب اولور ، هذه بعلبک ، رأیت بعلبک ، مررت ببعلبک کبی .

(۷۸) وَشَاعٍ فِي الْاَعْلَامِ ذُو الْاِضَافَةِ * كَعَبْدِ شَمْسٍ، وَابِي قِحَافَةِ .

علملرده اضافه صاحب شاع در مثالی : عبد شمس . ابوقحافه کبیلر . ایضاح : علم ،
 بعضا مرکب اضافی اولدر بوتقدیرده جزء اول ، معرب علی حسب العوامل ، و جزء
 ثانی (مضای الیه اولدیغندن) معرب بالجر اولدر : جانی عبد شمس ، رأیت
 عبد شمس مررت بعبد شمس کبی ، جانی ابوقحافه رأیت ابوقحافه مررت بابی
 قحافه کبیلر .

(۷۹) وَوَضَعُوا الْبَعْضَ الْاَجْناسِ عِلْمٌ (۲) * كَعِلْمِ الْاَشْخَاصِ لَفْظًا . وَهُوَ عَمٌّ .

عربلر ، بعض اجناسه هم علمنی وضع ایدیلر ، علم اجناس ایسه لفظده علم اشخاص
 کبیلر امامعنا جهندن عام در . ایضاح : علم ، ایکی نوع در بری علم شخص در
 زید کبی دیگرری علم جنس در اسامه کبی . علم جنس ایسه ، احکام لفظیه ده ، علم
 شخص کبیلر مثلاً : مبتدا اولمق ، ذوالحال اولمق ، سبب آخر تابلدیغنده غیر
 منصرف اولمق ، حرف تعریفی قابل اولمق ، نکره ایله موصوف اولمق کبی
 حکملرده علم جنس ، بعینه علم شخص کبیلر . امامعنا جهندن ، علم جنس عام در

(۱) تابط شراً : جعل تحت ابطه شراً (قولوغنه بدان شینی آلدی) مناسنده در مضرین نزار قبیله سندن
 (تایت بن جابر) نام بر سارق مشهور ننگ لقبی در . بویله تلیب ایلدکر ننگ سبی : برکون بجاغنی یا خود تلجی
 آلوب خانه سنندن جیقوب بر قومنگت جمعنگانه واروب نیجه لرنی ضرب و زخدار ایلکله لقب مزبور ایله
 ملقب ایله دیلر .

(۲) علم لفظی : اصلده (علماً) اولوب لفة ریهیه ببناء حذف الف ایله وقف ایدلمشدر . مترجم

نكره حكمنه در واحد معينه خاص دگلدر. علم شخص ايسه واحد معينه خاص در.
(۸۰) مَن ذَاكَ اَمْ غَرِيْبٍ لِّلْعَقْرَبِ * وَهَكَذَا ثَعَالَةَ لِّلثَعْلَبِ .

شوعلم جنس جهله سنكنددر عقربه علم اولان (امغريبط) لفظى و ثعلبه علم اولان (ثعالب) لفظى.

(۸۱) وَمِثْلُهُ بَرَّةٌ لِّلْمِهْرَةِ * كَذَا فَجَارٍ عِلْمٌ لِّلْفَجْرِ .

ميرهيه علم اولان (برة) لفظى، دضى فجرهيه علم اولان (فجار) لفظى هم شوجهله دنندر. ايضاح: علم جنس، بعضاذواتده اولور امغريبط كى عقربه علم در، ثعاله، ابر الحصين كيبلىر ثعلبه علم در، اسامة، ابوالحرث كيبلىر اسده علم در. وبعضا معانىده اولور (برة) كى ميرهيه (ايولسكه) علم در، (فجار) كى فجرهيه (ياوزلىغده) علم در.

(اسم الاشارة)

(۸۲) بِذِالْمِفْرِ دِمْنِكِرَ اِشْرًا * بِنِي، وَذِهِ، تِي، تَاعَلَى الْاِنْتِى اِقْتَصِرَا .

ذا، ايله مفرد منكره اشارة قيلغل، ذى، ذه، تى، تا لفظلىرى ايله اشارةنى، مفرد مؤنثه اقتصار ايله. يعنى بونلر ايله مفرد منكره، ومثنى وجمع لره اشارة ايله.

(۸۳) وَذَانِ، تَانِ لِّلْمِثْنَى الْمَرْتِفِعِ * وَفِي سِوَاهِ ذَيْنِ، تَيْنِ اَذْكُرْ تَطِيعِ .

ذان، تان، لفظلىرى مرفوع اولان مثنى ايچون در. مرفوع مثنى يه باشقهده (منصوب و مجرور مثنى ده) ذين، تين لفظلىرىنى ذكر قيلغل تا كه عربلره اطاعت قيلمش اولورسك!

(۸۴) وَبِاُولَى اِشْرٍ لِّجَمْعِ مَطْلِقًا * وَالْمَدِ اُولَى .

اولى لفظى ايله مطلق جمع كه اشارة ايله. وبولفظى مد، قصردن اولى در. ايضاح: مفرد منكره اشارة ذا لفظى ايله، مفرد مؤنثه اشارة ذى، ذه، دى، تا، تى، تى، لفظلىرى ايله؛ مثنى منكره ذان تان لفظلىرى ايله، مثنى مؤنثه تان تين لفظلىرى

ايله، جمع منكر و جمع مؤنثله اولى لفظى ايله اشارة ايدىلنور. داولاء كلمه سنده ايكى لغت اولوب برى بنوتميم لغتى اولان قصردر ديگرى حجازيون لغتى اولان مندر. مد ايسه، قصردن اولى در زيرا قرآن كريم مد ايله كلمشدر: ها انتم داولاء تحبون كى.

ولدى البعد انطقا! (۱)

(۸۵) بِالْكَافِ هِرْفَادُونَ لَامِ اَوْ مَعَهُ * وَاللَّامُ اِنْ قَدِمَتْ هَا مَهْتَمِعَةٌ .

عند البعد حرفى خطاب اولان كاف ايله سويله، شوكاف لام دن باشقه اولور ياخود لام ايله اولور. واگر هانى تقديم ايدرسك لام ممنعه اولور. ايضاح: مشار اليه ده ايكى رتبه اولوب برى قريب ديگرى بعيدر، يوقاربك من كور اسم اشارة لرنك كانه سويله قريبه اشارة ايدىلنور، اما بعيده اشارة قينلديغنده بونلرنك آخريته كافى خطابى وصل لازم در. (ذاك) كى، ياكاف خطاب ايله لام وصل لازم در (ذلك) كى.

مگر اسم اشارة لرنك قيبلىنده هاء تنبيه لاحق اولورسه آخىرلرينه لامنى وصل جائز اولاماز بلسكه فقط كافى خطابى وصل ايدىلنور (هناك) كى، (هناك) ديمك جائز اولاماز.

(۸۶) وَبِهِنَا اَوْ هِنَا اِشْرًا اِلَى * دَانَ (الْمَكَانِ) . وَبِهِنَّ السَّكَافِ صِلَا .

(۸۷) فِي الْبَعْدِ، اَوْ بِثَمَّ فَهْ اَوْ هِنَا * وَبِهِنَّ اِنْطَقْنِ اَوْ هِنَا .

هنا، ههنا لفظلىرى ايله مكان قريبه اشارة قيلغل، بعدده بونلره كافى وصل قيلغل، يا كه نمه، هنا ديوسويله ياخود هنالك، هناديه سويله! ايضاح: مكان قريبه اشارة، هاهنها لفظلىرى ايله اولور. مكان بعيده اشارة: هناك، ههناك، نمه، هنا، هنالك، هنا لفظلىرى ايله اولور.

(۱) انطقا لفظى اصلده انطقن دره كذاك ۸۶ نجي بيتده صال لفظى اصلده سان در وقف حال اولديغندن تون توكيد خفيه الله قلب ايدلمشدر. (۲) «دان المكان» لفظى نك اضا سى (جرد قطيعة) قينلنددر اصلده: «الى المكان الدانى» در. مترجم.

(٨٨) موصول الاسماء الذي الانثى التي * واليا اذا ماثنيا لا تثبت

اسمك موصول الذي در، الذي نك مؤنثي التي در. الذي التي لفظلري تثنيه
ايديسه لر ياني اثبات قيلماغل.

(٨٩) بل ماثليه اوله العلامة * والنون ان تشدد فلا ملامة.

بلـكه ياغه مقارن اولان حرفكه علامت تثنيه في الحاق ايله. الذي التي مثنى لرنده
نون في مشدد قيلنورسه ملامة وشانه يوق در. ايضاح: موصول اسمي مفرد مذكرة
الذي لفظيدر: جاء الذي قام كبي. مفرد مؤنثه، التي لفظيدر جاءني التي قامت
كبي. مذكور الذي التي لفظلريني تثنيه قيلونسه على خلاف القياس (١) بونلردن
ياساقت اولوب علامة تثنيه، يانك ما قبل اولان ذال وتا حرفلرينه متصل اولور:
جآني اللتان قاما، رأيت اللتين قاما، مررت باللّتين قاما، جآ اللتان قامتا، رأيت
اللتين قامتا، مررت باللتن قامتا كبي لر. (ياني بحاله باقي قيلوب اللتييان اللتييان،
اللتييين اللتييين ديمك بونلرده جائز دگلدر) مذكور اللتان اللتان لفظلرينك
نونلريني مشدد قيلمغه ملامة ومنع يوق در بلـكه مفرد لرنين محنوف اولمش
يآدن عوض ايچون نونلريني مشدد قيلمق قيس و تميم لغتيدر نتكيم ابن كثير:
«واللتان يأتيناها منكم، ربنا ارناللفين» آيه كريمه لرنده تشديد ايله اللتان،
اللّتين ديه او قومشدر.

(٩٠) والنون من ذين وتيمين شيدا * ايضا وتعويض بذلك قصدا.

كذلك ذين، تين لفظلرينك نونلريني مشدد قيلوندي، وبوتشديده فقط تعويض
قصدا ايديسي. ايضاح: اسم اشاره اولان ذواتا لفظلري تثنيه قيلنديقلرنده آخر
لرنده اولان (الف) حرفي علسي خلاف القياس ساقط اولوب علامة تثنيه ذ، ت

(١) آخرنده يا اولان اسم مفقوس، تثنيه ايده يا بحاله قائم قياس در الشجي، الشجيان كبي.
وآخرنده الف اولان اسم مقصور تثنيه ايده الف ياغه قلب، قياس در الفتى الفتيان كبي. بناء عليه الذي
التي تثنيه ياني حذف قلوب اللتان اللتان ديمك، دخی ذواتا تثنيه لرنده الف في حذف ايوب ذان، تان ديمك
خلاف قياس بر عملدر كه فقط معرب ايله مبنی آراسنده تثنيه لرنده فرق اوسون ايچون قيلنمش بر عملدر. مترجم.

حرفلرينه متصل اولوب: ذان ذين، تان تين دينلور. قيس و تميم لغتلرنده شو
ذان ذين، تان تين كلمه لرنده، الف محنوفه دن عوض ايچون نون في مشدد قيلوب
ذان ذين، تان تين دينلور نتكيم قرأ سبعة دن برس: فدائك برهانان، ابنتي
هاتين ديه تشديده او قومشدر.

(٩١) جمع الذي الالي الذين مطلقا * وبعضهم بالواو رفعا نطقا.

الذي نك جمع سي، الالي لفظيدر دخی احوال ثلثه ده يا ايله اولان الذين لفظيدر.
بعضيلر رفع حالنده واو ايله (اللنون) ديه سويله مشلدر. ايضاح: الذي لفظي
نك ٢ جمع سي واردر: انجي العلى وزنده اولان اللى كلمه سي در. جآني الاولى
فعلوا كبي، الذين فعلوا معناسنده در، وبوالالي لفظي بعضا التي جمعسي اولوب
اللاقي معناسنده دخی كلور: «وتبلي اللى يستلمون على اللى * تراهن يوم
الرؤع كالحدا القبل.» بيتي (١٩) كبي، الالي كلمه سي اولان الذين معناسنده، ثانيا
اللاقي معناسنده اولمشدر. ٢ نجي سي الذين لفظيدر، بولفظ احوال ثلثه ده يا ايلان
اولور: جآني الذين اكرموا زيدا، رأيت الذين اكرموه، مررت بالذين اكرموه
كبي. وهديل ياخود عقيل لغتندر، رفع حالنده واو ايله (اللنون) ديه سويله نلور:
«نحن اللنون صبجوا الصباحا * يوم النخيل غارة ملحاحا.» بيتي شولغته بناء
كلمشدر. (٢٠)

(٩٢) باللات واللاء التي قد جمعها * واللاء كالذيين نورا وقعا.

التي لفظي، جمع ايديله در اللاء، اللات لفظلرينه. وبعضا اللاء لفظي، الذين
كبي واقع اوله در. ايضاح: اسم موصول، جمع مؤنث ايچون اللاء اللات لفظلري در
جآني اللات فعلن، اللاء فعلن كبيلر. وبعضا اللاء لفظي (الذين) معناسنده
اوله رق جمع مذكر ايچون كلور: «فما آباؤنا بأمن منه * علينا اللاء قد همدوا
الجعجورا» بيتي كبي (٢١) اللاء لفظي الذين معناسنده اوله رق (آبا) لفظينه صفة
اولمشدر.

(٩٣) **ومن، وما، وآل تساوي ما ذكر.** * **وهكذا ذو عند طيبي شهر.**
 من، ما، ال كلمة لري من كور موصولاته مساوي در لر. كذلك موصولات مذكور به مساوي اوله رق (ذو) لفظي طيبي لر قاشنده مشهور در. ايضاح: من ما ال كلمة لري موصولات مشتركة دن اولوب منكر مؤنث، مفرد مثنى جمع لر ايچون مستعمل در لر جآعني من قام، من قاما، من قاموا، من قامت، من قامتا، من قمن، جآعني ماركب، ماركبا، ماركبوا، ماركبت، ماركبنا، ماركبن، جآعني القائم، القائمات، القائماتون. القائمات، القائماتان، القائمات كبيلىر. بونلردن من كلمة سي غالبا عاقله مستعمل در ونادرا غير عاقله مستعمل در « ومنهم من يمشى على اربع » كين. اما ما كلمة سي، غالبا غير عاقله ونادرا عاقله مستعمل در « فانكحوا ما طاب لكم » كين. الغلام ايسه عاقله وغير عاقله شائع در جآعني القائم والمركوب كين. ولغة طي ده (ذو) لفظي هم اسم موصول اوله در. بولفظ، طيبي لرنك لغة مشهوره لرنده (من) كين موصول مشترك اولوب: من كرمؤنث، مفرد مثنى جمع ايچون مستعمل اوله در: جآعني ذوقام، ذوقاما، ذوقاموا ذوقامت، ذوقامتا، ذوقمن كبيلىر.

(٩٤) **وكالتى ايضا لديهم ذات.** * **وموضع اللات اتى ذوات.**

دخ طيبي لر قاشنده (ذات) لفظي التي كين مستعمل در. اللاتي موضع سنك ذوات لفظي كمشدر. ايضاح: طيبي لرنك لغة غير مشهوره لرنده (ذو) لفظي مفرد مؤنثك دخي جمع مؤنثك مستعمل، اولاما ز بلكه مفرد مؤنثك (ذات) لفظي، جمع مؤنثك (ذوات) لفظي مستعمل اولور: جآعني ذات قامت، جآعني ذوات قمن كبيلىر.

(٩٥) **ومثل ما، ذابعد ما استفهام.** * **او من اذا لم تلغ في الكلام.**

ذا كلمة سي ما استفهام بعدند يا كه من استفهام بعدنده اولديغي مالك مالكه سي كبيلىر. بر تقدير ذالكه سي الغايد يلزمه. ايضاح: ذالكه سي، ما استفهام يا كه من استفهام بعدند واقع اولورسه، ما موصوله كين اسم موصول اولور: ما ذافعلت، من ذاا كرمت كبيلىر، بومثال لرنده من، ما لفظ لري اسم استفهام محلا مرفوع اولوب مبتدا، ذا كلمة سي

ئەۆلاد گۆرۈپپىسى

www.ewlat.org

www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازما نۇسخىلىرى

اسم موصول خبر مبتدا، فعلت اكرمت جمل له لري، فعلنه اكرمته تقديرند، اوله رق صلة الموصول در لر. وبعضا (ذا) كلمة سي مفعول اولور كه (ذا) كلمة سي بالغزي بركله اولاما ز بلكه (ماذا) مجموع سي بركله، (من ذا) مجموع سي بركله اولوب استفهامه مرفوع اولورده (ماذا فعلت) ما فعلت ايله، (من ذا اكرمت) من اكرمت ايله بز معناده اولور لر. بوقتق بيرده (ماذا) كلمة واحد محلا منصوب اولوب فعلت فعلينه مفعول اولور اي شئي صنعتت معناسند اولور. دخي (من ذا) كلمة واحد اولوب اكرمت فعلينه مفعول اولارق اي شخص اكرمت معناسند اولور.

مذكور (ذا) كلمة سي نك، ايكي استعمالى آراسند فرق: اسم استفهام دن بدل، يا كه سؤاله جواب اولان ماده لرنده ظاهر اولور. مثلا « ماذا صنعتت اخيرا ام شر » مثالند (ما) اسم استفهام ومبتدا، (ماذا) اسم موصول وخبر اولورسه، بدل اولان خير، شر لفظ لري مرفوع اولور لر. اما (ماذا) كلمة واحد اوله رق صنعتت فعلينه مفعول اولورسه، خير، شر لفظ لري منصوب اولور لر: ماذا صنعتت اخيرا ام شر اديمك واجب اولور. كذلك « يسئلونك ماذا ينفقون » آية كريمه سنك (ما) مبتدا (ذا) خبر مبتدا (ينفقون) جمله سي صلة اولوب (مال الذي ينفقونه) تقديرند اولورسه، (قل العفو) جوابند اولان (العفو) كلمة سي مرفوع اولور « الذي ينفقونه العفو » تقديرند اولور. اما (ماذا) كلمة واحد اولوب ينفقون فعلينه مفعول اولورسه، مذكور (العفو) كلمة سي منصوب اولور (ينفقون العفو) تقديرند اولور.

(٩٦) **وكلها يلزم بعده صلة * على ضمير لائق مشتملة.**

موصول لرنك هر قايسى بعدنده شول موصوله لائق ضميرني مشتمل اولان بر صله اولمق لازمدر. ايضاح: موصولات اسميه نك كافه سي بعدند بر صله اولمق وشول صله ده موصوله تنكيدر تانيث ده، افراد تثنيه جمع ده مطابق اولان بر ضمير وعائد اولمق لازمدر: جآعني الذي ضربته، اللتان ضربتهما، الذين ضربتهم، التي ضربتها، اللتان ضربتهما، اللاتي ضربتهن كبيلىر.

(۹۷) وَجَمَلَةٌ أَوْ شَبَّهَهَا الَّذِي وَصَلَ * بِهِ كَهَنَ عِنْدِي الَّذِي ابْنَهُ كَفَلٌ (۱)

موصولاته وصل ایلمش صله، یا جمله اولورالذی ضربته، ابنه کفل کبیلر. یا که شبه جمله (ظرف و جار مجرور) اولورالذی عندی کبی، استقر عندی تقدیرنه، الذی فی الدار کبی، استقر فی الدار تقدیرنه در.

(۹۸) وَصِفَةٌ صَرِيحَةٌ صِلَةٌ أَل * وَكُونَهَا بِمَعْرَبِ الْأَفْعَالِ قَل

النكث صله سی، صفة صریحه در. و بوال نكث افعال معربه ده وقوع سی قلیل در. ایضاح: اسم موصول اولان ال کلمه سی نكث صله سی صفة صریحه (۲) در: الضارب، المضروب، الحسن الوجهه کبیلر الذی ضرب، الذی ضرب، الذی حسن وجهه معالرنه در لر. و بوال کلمه سی، بعضا فعل مضارع معربدهم واقع اوله در:

« مَا أَنْتَ بِالْحَكِّمِ التَّرَضَى حُكْمَهُ * وَلَا الْأَصِيلُ وَلَا ذَا الرَّأْيِ وَالْجَدَلِ » بیته (۲۳) کبی

وبعضا جمله اسمیه ده هم واقع اولادر:

« مِنْ الْقَوْمِ الرَّسُولُ اللَّهُ مِنْهُمْ * لَهُمْ ذَانَتْ رِقَابُ بَنِي مَعَدٍ » بیته (۲۳) کبی

وبعضا ظرفه دخی واقع اولادر:

« مَنْ لَا يَزَالُ شَاكِرًا عَلَى الْمَعَةِ * فَهُوَ حَرَبِيَّةٌ ذَاتُ سَعَةٍ » بیته کبی (۲۴)

(۹۹) أَيْ كَمَا * وَأَعْرَبَتْ مَا لَمْ يَضْفِ * وَصَدْرٌ وَصَلَهَا ضَمِيرٌ أَنْحَدَفِ

ای لفظی، مالفظی کبیلر. و بولفظ، معرب اوله در بر تقدیر مضاف اولوب صله سی نكث صدری مخدوف اولماز ایسه. ایضاح: ای لفظی، ما، موصوله کبی اسم موصول مشترک اوله رق منکر ومؤنث، مفرد مثنی، جمع ایچون مستعمل اولادور: یعجبنی ایهم هوقائم کبی. مذکور (ای) لفظی نكث ۴ مالی وارد در: (۱) مضاف اولمق وصله سی نكث

(۱) (من) موصوله مبتداء (عندی) صلة الموصول استقر عندی تقدیرنه (الذی) اسم موصول خبر مبتدا (ابنه کفل) جمله سی صاۃ الذی در.

(۲) صفة صریحه: وصفیه ایچون خاصه اولان واسمیه غلبه فیلمیان صفت دیکدره اسم فاعل، اسم مفعول، صفة مشبهه لیدر. اما فعل التفضیله، دخی اطع، اجرع، صاحب، راکب کبی اسمیه غلبه قیلش صغیره داخل اولان (ال) کلمه سی، اسم موصول اولماز بلکه حرف تعریف در. مترجم.

صدری (صله باشنه اولان هو ضهیری) مذکور اولمق در یعجبنی ایهم هوقائم کبی. (۲) مضاف اولمق وصله سی نكث صدری مذکور اولمق در یعجبنی

ای قائم کبی. (۳) مضاف اولمق وصله صدری مذکور اولمق در یعجبنی ای هو قائم کبی. شول ۳ حالده (ای) لفظی معرب بالحركات الثلاث اوله در: یعجبنی ایهم هوقائم، رأیت ایهم هوقائم، مررت بایهم هوقائم، یعجبنی

ای قائم رأیت ایبا قائم مررت بای قائم، یعجبنی ای هو قائم رأیت ایبا هو قائم مررت بای هوقائم کبیلر. (۴) مضاف اولمق وصله سی نكث صدری مذکور اولمق در

شول حالده ای لفظی، مبنی علی الضم اوله در: یعجبنی ایهم قائم رأیت ایهم قائم مررت بایهم قائم کبی. «ثم لننزعن من كل شيعة ايهم اشد على الرحمن عتيا» آية

کریهه سی ده، دخی «اذما لقيت على بنى مالك * فسلم على ايهم افضل» بیته سی ده (۲۵) اولان (ایهم) لفظی مضاف اولوب صدر وصلی مخدوف اولدیغندن مبنی علی الضم اولمشدر.

(۱۰۰) وَبَعْضُهُمْ أَعْرَبٌ مُطْلَقًا * وَفِي * ذَا الْحَدْفِ أَيَاغِيرٌ أَي يَقْتَفِي

(۱۰۱) إِنْ يَسْتَطِلُّ وَصَل * وَإِنْ لَمْ يَسْتَطِلْ * فَالْحَدْفِ نَزْر =

بعض عربلر ای لفظنی مطلق معرب قیلدیلر. وشول صدر صله فی حدف باشقه موصولات، دخی ای لفظینه تابع اوله در بر تقدیر صله طویل اولورسه، اما صله مستطیل اولماز ایسه صدر صله فی حدف، قلیل در. ایضاح: بعض عربلر لغتنده، ای لفظی جمیع احوالده معرب اوله در، مضاف اولوب صدر وصلی مخدوف اولان حالده هم حرکات ثلاثه ایلان معرب اوله در: یعجبنی ایهم قائم، رأیت ایهم قائم، مررت بایهم قائم کبی، «ثم لننزعن من كل شيعة ايهم اشد» آية کریهه سنده

نصب ایله (ایهم) قرأة شاده سی، «فسلم على ايهم» بیته ده جرایله (ایهم) روایته شاده سی شول لغة نادره یه مبنی در لر. مذکور ای لفظنده، صدر صله اولان ضمیر

مرفوع فی حدف جائز اولدیغی کبی، باشقه موصولاتده هم صدر صله اولان ضمیر مرفوع فی حدف، جائز وشاعدر بر تقدیر صله طویل اولورسه: مثلا (جا الذی

هر ضارب زيدا) مثالند، هوني حذف قيلسوب (جاء الذي ضارب زيدا) ديمك جائز در. اماصله طويل اولمازايسه، حذف نادر در مثلا: (جاء الذي هو قائم) قولنده (جاء الذي قائم) ديمك جائز اولسه ده نادر در و قليل در. (١)

و ابوان يحتمل (١)

(١٠٢) ان صحح الباقي لو صلح كهل

عربلر ابا قيليدلر صلح جمله سنك اولان ضميرنك محذوف اولماقنى اگر باقى بعد الحذف، كامل صلح اولماغه صالح اولورسه.

ايضاح: صلح جمله سنك اولان ضميرنى حذف بعدنك شول جمله ده كامل صلح اولورسه صالح اولورسه، ضمير عائدنى حذف جائز اولماز مثلا: (جاء الذي هو ابوه منطلق) قولنده هو ضميرينى حذف جائز اولماز زيرا بعد الحذف (ابوه منطلق) قالور، بوايسه كامل صلح اولماغه صالح در.

* والحذف عندهم كثير منجلى

(١٠٣) في عائد متصل ان انتصب * بفعل او وصفي . كمن نرجو يهب

فعل تام ياوصف ايله منصوب اولان عائد متصلنى حذف، عربلر قاشنك كثير در مثالى من نرجو يهب كمن در.

ايضاح: صلح جمله سنك اولان عائد، ضمير متصل منصوب اولورسه شول عائدنى حذف جائز در و كثير در بر تقدير شول عائد، فعل تام ايله، ياوصف ايله منصوب اولورسه.

(١) تا على الذي احسن آيتنه يحيى بن يعمر نك احسن لفظنى مرفوع او موقى هو احسن تقديرند. قيلماقنى شولفة نادره بناه ايداش قرأة شاذه در.

(٢) ان يحتمل، احتزاه تاؤيلنده واقتطاعه وحذفه معنا سنده در مذكور ان يحتمل ضميرى على طريقة

الاستخدام مطلق ضميره راجع در، زيرا: «اذا صلح الباقي لان يكون صلة لا يجوز حذف العائد» قاعده سى، ضمير مرفوعه خاص دگلدر بلکه، منصوب مجرور در هم جاريدر. مثلا (جاء الذي ضربته في داره) قولنده

جاء الذي ضربت في داره ديمك، دخى (مررت بالذي مررت به في داره) قولنده عائد مجرورنى حذف ايله، مررت بالذي مررت في داره ديمك هم جائز دگلدر. زيرا باقى بعد الحذف كامل صلح اولماغه صالح اولديغندن سامع

فهمينه، عدم الحذف مقوم در، و موجب التباس در. مترجم.

مثلا (جاء الذي ضربته) قولنده جاء الذي ضربت ديمك، دخى (انا معطيكه درهم) قولنده انا معطيك درهم ديمك، (الذي نرجوه يهب) قولنده الذي نرجو يهب ديمك جائز وشائع در. (ذرى ومن خلقت وحيدا) دخى (اهذا الذي بعث الله رسولا) آية كريمه لرى شول قبيلدن اولوب خلقنه، بعثه تقديرند در لر. اما عائد، ضمير منفصل اولورسه، ياكه فعل ناقص يا حرف ايله منصوب اولورسه، حذف جائز اولماز. (جاء الذي اياه ضربت) قولنده اياهنى حذف، (جاء الذي انه منطلق) دخى (جاء الذي كانه زيد) قوللرند هانى حذف، جائز اولماز.

(١٠٤) كذلك حذف ما يوصف حفضا * كانت قاض بعد امر من قضى

اوشنداق وصف ايله مجرور اولان عائدنى حذف دخى جائز و كثير در. مثالى قضاء مصدرندن مشتق اولان (اقض) امرى بعدنك كلمش (انت قاض) قولى كبيددر.

ايضاح: صلح جمله سنك اولان عائد، اضافه سببلى مجرور اولورسه شول عائدنى حذف جائز وشائع در بر تقدير مضاف: اسم فاعل بمعنى الحال والاستقبال اولورسه

(فاقض ما انت قاض) آية كريمه سى كمن، انت قاضيه تقديرند در. دخى (جاء الذي انا ضارب الان او غدا) كمن انا ضاربه تقديرند در. اما مضاف، اسم فاعل

اولمازسه، ياكه اسم فاعل بمعنى الماضى اولورسه، عائد مجرورنى حذف جائز اولماز. مثلا: جاء الذي انا غلامه، انا مضروبه، انا ضاربه امس، قوللرند اولان

عائد مجرورنى حذف، جائز دگلدر.

(١٠٥) كذا الذي جر بما له وصول جر * كمن بالذي مررت فهو بر (١)

اسم موصولنى جرنى قيلان حرف جر ايله مجرور اولمش ضميرنى حذف دخى جائز و كثير در. مثالى (مر بالذي مررت فهو بر) كبيددر.

ايضاح: صلح جمله سنك اولان عائد، حرف جر سببلى مجرور اولورسه، شول عائدنى مجرور قيلان حرف، موصولنى هم مجرور قيلورسه، وحرفين لفظه ومعناده وعامله

(١) كذا الذي جر آه اى كذاك في الجواز حذف العائد الذي كان مجرورا بالحرف الذي جر الموصول (كمن بالذي) مر لفظى ردوزنده مر برون امر در (جاوز) معنا سنده در (فهو بر) بار و محسن معنا سنده در.

مترجم.

منجد اولورسه، شول عائدتی حنی جازدر. مثلا (مررت بالندی مررت به) قولنده، بالندی مررت دیمک، دخی (مر بالندی مررت به) قولنده «بالندی مررت» دیمک شاعدر. (ویشرب مامشربون) آیه کریمه سی شول قبیلدن اولوب «مامشربونه» تقدیرنده در. اما حرفان لفظه منجد اولمازسه لر (مررت بالندی غضبت علیه) کبی یا که لفظه منجد اولوب معنا لری باشقه باشقه اولورسه (مررت بالندی مررت به) کبی، یا اول الصاق و بقاء ثانی سببیه ایچون اولغان تقدیرنده، یا که عاملین مختلف اولسه لر (مررت بالندی فرحت به) کبی، بو تقدیرلرده عائد مجرورنی حنی، جازر دگلدر.

(المعرف بِأداة التعريف)

(١٠٦) ال حرف تعریفی او اللام فقط * فتمط عرفت قل فيه النمط

ال کلمه سی حرف تعریفدر یا قود لام فقط حرف تعریفدر. بناء علیه نمط لفظنی معرفه قبیلورساك «النمط» دبه سوبله. ایضاح: حرف تعریفی امام خلیل مذهبنده ال کلمه سی بنماسه در، اما امام سیویه مذهبنده، فقط لام ساکنه در لکن ابتدا بالساکن منعذر اولدیغندن اولینه همزه وصلیه زیاده ایدلشدن. وعلی کلام الذهبین نمط، رجل، فرس کبی لفظلر معرفه ایدیلنورسه النمط، الرجل، الفرس اولورلر.

(١٠٧) وقد تزد لایما کالات * والان والذین ثم اللات

وبعضا الکلمی، زیاده لازمه ایله زیاده ایدیلنور. مثالی اللات، الآن، الذین، اللات کبیلر. ایضاح: ال کلمه سی، بعضا زائده اولدر (شول صورتده حرف تعریف اولمزدخی اسم موصول اولمز) وشوال زائده ٢ نوع در ١ نهی نوع سی: زائده لازمه در که هیچ وقت ساقط اولمز مثالی: البس، السموقل، اللات، العزی، الآن، الذین، اللاتی لفظلرند اولان ال کبی در. مذکور لفظلرده ال کلمه سی لازمه در لکن تعریفی معید دگلدر بلکه زائده در، زیرا بوتلردن الذین اللات کبی اسم موصوللر، صلله لری

سبیلی معرفه در، باشقه لری ایسه علمیه سبیلی معرفه در چونکه (البس) بر نبی به علم در (السموقل) یهوددن بر رجل شاعره علم در (اللات، العزی) صنملره علمدر (الآن) لفظی زمان حاضره علم در.

(١٠٨) ولاضطرار کبنات الأوبر * کذا وطبت النفس یا قیس السری

دخی ال کلمه سی اضطرار ایچون زیاده ایدیلنور مثالی بنات الاوبر، طبت النفس یا قیس السری کبیلر.

ایضاح: الزائده ننگ ٢ نهی نوع سی: زائده غیر لازمه در. وشول زائده غیر لازمه دها ایکی نوع در ١ نهی اضطرار و ضروره شعرا وچون زائده در مثالی:

« ولقد جنبتك أكموأوعاقلا * ولقد نهيتك عن بنات الأوبر » بینی (٢٦) ده اولدیغی کبی.

زیرا بنات اوبر ایسه کماة (کومبه، پانغی) ننگ بر فوعسنه علم اولمق سبیلی معرفه در بناء علیه ال سبیلی تعریفی قابل دگلدر، بلکه ال کلمه سی، فقط ضروره شعریه ایچون زیاده ایدلشدن دخی:

« رأيتك لما أن عرفت وجوهنا * صدت وطبت النفس یا قیس عن عمرو. » بینی (٢٧) کبی

زیرا «وطبت النفس» اصله وطبت نفما اوله رق نفسا لفظی تمیز اولدیغندن نکره اولمق واجبدر، بناء علیه ال کلمه سی سبیلی تعریفی قابل دگلدر بلکه ال کلمه سی زیاده فقط ضروره وزن شعرا ایچون در.

(١٠٩) وبعض الاعلام علیه دخلا * للمح ماقد كان عنه نقلا

(١١٠) كالفضل والحارث، والنعمان * فذكر ذا وحذفه سمان

بعض علملره ال کلمه سی داخل اولور شول علملر ننگ اصل منقول عنه لرینی ملاحظه ایچون. مثالی: الفضل، الحارث، النعمان کبیلر. بوتلرده ال کلمه سی ذکر و عدم ذکر (تعریفی عدم افادده) مساویدر. (الفضل) لفظی مصدر دن (الحارث) لفظی

صفتند (النعمان) لفظی اسم جنسند منقول در ر، وشول لفظ لرننگ معرفه اولمقاری علمیه سببلی در، ال کلمه سی سببلی دگلدر، بناء علیه بونلرده (ال) کلمه سی زائد در. ایضاح: زائد و غیر لازم اولان ال ننگ ۲ نچی نوع سی: اعلام منقرله یه داخل اولان ال کلمه سیدرکه اصل منقول عنه اولان معنای (مصدر، صفت، اسم جنس کبی معنارنی) لمح وملاحظه ایچون داخل اولور. مثلا ال کلمه سی (فضل) لفظینه داخل اولور، اصلنده اولان آرتقلق معناسنی ملاحظه ایدوب، مسماسی صاحب فضل اولمقله تفأول ایچون (حارث) لفظینه داخل اولور، اصلنده اولان ایگونچی معناسنی ملاحظه ایدوب؛ مسماسی ایگن ایتمک صادبی اولمقله تفأل ایچون. (نعمان) لفظینه داخل اولور، اصلنده اولان دم معناسنی ملاحظه ایدوب مسماسی دمرة وصفینه دلالة قیامق ایچون. (عباس) لفظینه داخل اولور، اصلنده اولان عبوس شدید معناسنی ملاحظه ایدوب، مسماسی (ذات یحصل منها عبوس کثیر فی وجوه الاعداء) باطر وشجاع اولمقله تفأول ایچون. وبالجملة، مذکور لفظلر ایله تسمیه، معنای اصلیلری ایله تفأول ایچون اولمغی ملاحظه ایداسه (وجه تسمیه یه اشاره قصد ایدیالورسه) بونلرغه ال کلمه سی زیاده ایدیلنور، اما شول لفظلر، علم اوله رق بونلردن مسمالری فقط مقصود اولمغی ملاحظه ایدلسه (تفأول ووجه تسمیه کبی شیلر قصد ایدلمزسه) بونلره ال کلمه سی زیاده ایدلمز. بناء علیه بونلره ال کلمه سی زیاده، زیاده لازمه (وفی جمیع الاوقات) اولمز باکه فقط ملاحظه الاصل وقتنده اولور.

(۱۱۱) وَقَدْ یَصِیرُ عَلَماً بِالْغَلْبَةِ * مَضَافٍ اَوْ مَصْحُوبٍ اِلْ كَالْعَقْبَةِ

بعضا اسم مضاف، دخی مصحوب ال، غلبه سببلی علم اولورلر مثالی العقبه کبیلدر. ایضاح: بعضا اسم مضاف، بعض افرادنده غلبه استعمال سببلی شول بعض فردینه علم اولدر: ابن عباس، ابن عمر، ابن الزبیر، ابن مسعود کبیلر، بونلر ایسه (عباد لده) عبدالله نام ابنلرنده کثرة استعمال سببلی آنلره خاص و علم اولمشلر حتی، عباس، عمر، مسعود زبیرننگ (رضی الله عنهم) باشقه اوغللرینه اطلاق ایدلمز درجه سنه کلمه شلدر. وبعضا مصحوب ال (ال کلمه سنه مقارن) اولان اسم، دخی بعض افرادنده غلبه استعمال سببلی شول بعض فردینه علم اولدر (المدينة)

ئەۆلاد گۆرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

تۇرغۇنچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازما لار ئامبىرى

كبي اصلده هر شهرگه اطلاق ايدلمش ايسه ده، مدينة الرسول (عليه السلام) ده كثره استعمال سببلى شول مدينة منوره يه علم اولمش در. دخی (العقبة) كبی اصلده، طاغ ایچنك اولان هر طریق ویولغه اطلاق ایدلمش ايسه ده کثره استعمال سببلی عقبة منى يه خاص و علم اولمش در. دخی (الصعق) كبی اصلده، یاشین سوقمش هر آدمه اطلاق ایدلمش در لیکن کثره استعمال سببلی (خویلد بن نفیل) نام آدمه علم ولقب اولمش در. (۱)

(۱۱۲) وَحَنْفِ اَلَّذِي اِنْ تَنَادَ اَوْ تَصِفُ * اَوْ جِبِ وَفِي غَيْرِهَا قَدْ تَنَحَدِفُ

شوه، ال کلمه سنی دائما حنفی واجب اولور بر تقدیر منخولی منادی یامضاف اولورسه، اما ندا و اضافیه باشقه ماده لرده، فقط نادراً و جوازاً حنفی ایدیلنور. ایضاح: ال کلمه سنه مصاحب اولان اسم، غلبه سببلی علم اولورسه الفلامی لازم اولور ساقط اولمز مگر شول اسم، منادی یامضاف اولورسه الفلامی وجوباً ساقط اولور. یاصعق، هذه مدينة الرسول (عليه السلام) کبیلر، بونلرده: یاالصعق، هذه المدينة الرسول ديمك جائز اوامز زیر احرف ندا و اضافیه، ال کلمه سببلیه جماع اولمز لر. وبعضاندا و اضافیه باشقه ماده لرده دخی جوازاً ال کلمه سنی حنفی ایدیلنور ننکیم بعض عربلردن «هنا عيوق» (۲) طالعا قولی مسموع اولمش در.

(۱) مذکور خویلدن نفیل، برکون طعام طبخ و ترتیب ایدوب نا گهان رشید روزکار (جیل) ظهور ایدوب طعام صاوت (ظرف) لرینه توپراق تولتمهله روزکاری سب ولن ایتدیکنه برصاعته (یاشین) ظهور ایدوب مذکور خویلدی صوقماسی و اعدام ایلمه سی باعث تلقیب اولمش در.

(۲) العیوق قیوم و زنده بر فؤل و مشتمل کو کبگت اسمیدر (دبران) دیدکاری کو کبگ ایلر (ثریا) میائنده اولمقله آنلری ثریا ایله الاقدن عوق و منع ایلد کیچون (العیوق) اطلاق ایلدی لر. مترجم.

الغیه ترجمه سیننگ برنجی جزئی تمام اولدی
۲ نچی جزئی «الابتدا» بحثندن باشلان چقدر.

تحقیق التنوین بالتعریف والتقسیم :

تنوین تعریفی : «نون ساکنه تلحق الآخر لفظاً لا خطاً لغير توكید» كلمه نك آخرند لفظاً ثابت وخطاً ساقط اولوب توكید ایچون اولیان نون ساکنه در.

تنوین ۶ قسم در ۱ تمکن در تعریفی «هو اللاحق للاسم المعرب المنصرف» اسم معرب منصرفه لاحق اولان تنوین در. زید، رجل، رجال لفظلرنده اولان تنوین کبی. شو تنوین سبیلی، اسم نك باب اسمیتده متمکن و مستقر اولدیغی معلوم اوله در. یعنی حرفه مشابهه سبیلی مبنی اولمادیغی، و فعله مشابهه سبیلی غیر منصرف اولدیغی، بلکه معرب و منصرفلکه بقاسی واستقراری ظاهر اوله در. بناءً علیه بو تنوینه تنوین تمکن، وتمکین، وتنوین صرف دیلمشدر لر.

۲ تنوین تنکید در. تعریفی : «هو اللاحق لبعض الاسماء المبنية للدلالة على التنكيد»

اسم مبنی لرنك بعضیسنه لاحق اولور نكره اولدقینه دلالة قیلیمق ایچون، یعنی شول اسم مبنی، نكره اولورسه تنوینلی اولور، معرفه اولورسه تنویندن باشقه اولور، صه، ایها، سبویه لفظلرنده اولان تنوین کبی شول لفظلرنك نكره اولدیقلرینه دلایلدر (صه) مطلق سوزدن طیولغل اصلا سویلمه، (ایها) ننداین سوزدن بولسه ده آرتدر وسویلله، (سبویه) سبویه اسملی شخص من الاشخاص معنالرنده در لر. اما بونلر تنویندن باشقه اولسه لر معرفه اولور لر (صه) خصوصی شول معین سوزدن طیولغل، (ایه) خصوصی شول معین سوزنی سویله، (سبویه) شول معین شخص معنالرنده اولور لر.

۳ تنوین المقابلة در: تعریفی «هو اللاحق للجمع المؤنث السالم» جمع مؤنث سالم لره

لاحق اولان تنوین در. مسلمات تنوینی کبی. شول تنوین جمع مذکر اولان (مسلمون) نك نونینه مقابلدر، زیرا جمع علامتی مسلماتده الف تاء اولوب مسلمون ده وادر، بناءً علیه مسلماتك الف تاس جمع علامتی اولمقد مسلمون نك وارینه مقابلدر، اما مسلمون نونینه مقابل مسلماتده بر شیبی بوقدر، فلها مسلمانه تنوین آرتدر مشلر مسلمون نونینه مقابل (واسم نك تمامیننه علامه) اولسون ایچون.

۴ تنوین عوض در: تعریفی «هو اللاحق للاسم عوضاً من حرف، او مضاف الیه مفرد او جمله» اسم لاحق اولور بر حرف دن، یا که مفرد اولان مضاف الیه دن، یا که

جمله اولان مضاف الیه دن عوض اولوب. حرفدن عوض اولدیغی : هؤلاء جوار مثالنده اولان تنوین کبی در. جوار اصله (جوارى) اولوب تخفیفی ایچون یا حرفی حنیف ایلمش وتنوین عوض ایلمشدر. مفرد اولان مضاف الیه دن عوض اولدیغی: كل، بعض لفظلرینه لاحق اولان تنوین در.

كل قائم کبی، كل انسان قائم تقدیرنده، وفضلنا بعضهم على بعض کبی، على بعضهم تقدیرنده در، شول مثاللرده (انسان) لفظ (وهم) ضمیری حنیف ایدیلمشدر تنوین عوض ایدیلمشدر. جمله اولان مضاف الیه دن عوض اولدیغی: «اذا بلغت الخلقوم وانتم حينئذ» آیه کریمه سنده حینئذ لفظند اولان تنوین کبیلر تقدیری «حين اذ بلغت الخلقوم» اولوب بلغت الخلقوم جمله سی حنیف ایلمش وتنوین عوض ایلمشدر.

۵ تنوین الترنم در. تعریفی : «هو اللاحق للقوافي المطلقة بدلاً من حرف الاطلاق»

قوافی مطلقه یه لاحق اولور حرف اطلاقدن بدل اولوب. حرف اطلاق : واو الف یا حرفلریدر. بیتنك آخرنده شول حروف اطلاق اولورسه، (قافية مطلقه) دینلور.

اگر حروف اطلاق اولمازسه، (قافية مقیده) دینلور. تنوین الترنم مثالی:

«أَقْلِي اللَّوْمَ عَاذِلٌ وَالْعِتَابِيْنَ * وَقَوْلِي إِنِ اصْبَيْتُ لَقَدْ اصَابِيْنَ»

بیتنی (۱) ده اولان العتاب، اصاب لفظلرینه لاحق اولان تنوین کبی در. مذکور اصاب، العتاب لفظلرنده فتحه حرکه سی، اشباع ایدیلمش حرف اطلاق اولان الف حاصل اوله رق «اصاباً، العتاباً» اولمشلر صگره شول الف دن، ترنم وتغنی ایچون تنوین کترمشلرده اصابن، العتابن اولمشلر در. وشول تنوین ترنم، اسمگه مختص دگلدر بلکه بعضاً فعلگه دخی لاحق اوله در، مذکور بیتنده (اصاب) فعل ماضی سینده لاحق اولمشدر. وبعضاً حرفکه دخی لاحق اوله در:

«أَزِفِ التَّرْحَلِ غَيْرِ أَنْ رِكَابِنَا * لَمَّا تَزَلْ بِرِحَالِنَا وَكَانَ قَدِينُ»

بیتنی کبی (۲) قد حرفینه تنوین لاحق اولمشدر. ۶ تنوین الغالی در.

تعریفی : «هو اللاحق لآخر القوافي المقيدة». قوافی مقیده آخرینده لاحق اولان تنوین در.

مثالی : «وقاتم الأعماق خاوي المخرقة ن * مشبه الأعلام لئاع الحفنة ن.» (۳)

بیتنك المحترق، الحفق لفظلرینه داخل اولان تنوین کبی در. بو تنوین فی «الغالی» دیه تسمیه، وزن که زائد و مجاوز اولدیغی ایچون در.